

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Sonja Gortnar

Mentor: red. prof. dr. Bojko Bučar

**REŠEVANJE JUŽNOAFRIŠKE PROBLEMATIKE
V ZDRUŽENIH NARODIH
Diplomsko delo**

Ljubljana 2007

Zahvala

Neilu, ki mi je svetoval in me vzpodbujal, a nikoli ne bo mogel prebrati naloge, Kristini, ki je bila navdušena, a je že zdavnaj obupala, Karmen, ki mi je veliko pomagala pri izdelavi, a me ni nikdar priganjala, Aranu in Gali, ki nista imela nič proti, če sem uporabljala njuna računalnika in prof. Bučarju, da mi je kljub večjim ali manjšim geografskim razdaljam zaupal dovolj, da sem lahko pisala o tem, kar me je zanimalo.

Sonja Gortnar

London, 2007

Izjava o avtorstvu diplomskega dela

Spodaj podpisani _____, z vpisno številko _____, rojen _____ v kraju _____, sem avtor diplomskega dela z naslovom:

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- je predloženo diplomsko delo izključno rezultat mojega lastnega raziskovalnega dela;
- sem poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric, ki jih uporabljam v predloženem delu, navedena oz. citirana v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem poskrbel, da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev oz. avtoric navedena v seznamu virov, ki je sestavni element predloženega dela in je zapisan v skladu s fakultetnimi navodili;
- sem pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti prenesena v predloženo delo in sem to tudi jasno zapisal v predloženem delu;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del, bodisi v obliki citata bodisi v obliki skoraj dobesednega parafraziranja bodisi v grafični obliki, s katerim so tuje misli oz. ideje predstavljene kot moje lastne – kaznivo po zakonu (Zakon o avtorski in sorodnih pravicah, Uradni list RS št. 21/95), prekršek pa podleže tudi ukrepom Fakultete za družbene vede v skladu z njenimi pravili;
- se zavedam posledic, ki jih dokazano plagiatorstvo lahko predstavlja za predloženo delo in za moj status na Fakulteti za družbene vede;
- je elektronska oblika identična s tiskano obliko diplomskega dela ter soglašam z objavo diplomskega dela v zbirki "Dela FDV".

V Ljubljani, dne _____

Podpis avtorja: _____

REŠEVANJE JUŽNOAFRIŠKE PROBLEMATIKE V ZDRUŽENIH NARODIH

V diplomskem delu raziskujem vlogo Združenih narodov pri obravnavanju južnoafriške ilegalne okupacije Namibije, agresije proti sosednjim državam in apartheidu med leti 1946 in 1990. Posebej preučujem hipotezo, da Varnostni Svet Organizacije združenih narodov ni naredil vsega v svoji moči, da bi razrešil težave na jugu Afrike. To je očitno pri uporabi veta zahodnih stalnih članic Varnostnega sveta na vsak predlog resolucij, ki je pretil z uporabo obveznih gospodarskih sankcij proti Pretoriji. Uvodni zgodovini Južne Afrike sledi primerjava določil Ustanovne listine Združenih narodov in Splošne deklaracije o pravicah človeka z apartheid zakoni v Južni Afriki. Sledi povzetek sprejetih resolucij ki zadevajo Južno Afriko in predlogov resolucij na katere so dale veto zahodne članice Varnostnega sveta ter primerjava vzorcev glasovanja stalnih članic Varnostnega sveta kadar so glasovale o južnoafriških oz. nejužnoafriških predlogih resolucij. Ugotovljene razlike so preverjene s χ^2 statistično metodo, ki potrjuje hipotezo.

KLJUČNE BESEDE: Južna Afrika, Varnostni svet, vzorci glasovanja, resolucije.

RESOLVING OF SOUTH AFRICAN PROBLEMS IN UNITED NATIONS

In this diploma thesis I investigate the role of the United Nations in addressing South Africa's illegal occupation of Namibia, their aggression against the neighbouring countries and apartheid during the period 1946-1990. Specifically I investigate the hypothesis that the Security Council of the United Nations did not use its available power to resolve problems in southern Africa. This is reflected in the use of veto by Western permanent members of the Security Council against any draft resolution that threatened the use of mandatory economic sanctions against Pretoria. The analysis is preceded by a brief history of South Africa followed by a comparison of provisions of the United Nations Charter and the Universal Declaration of Human Rights with the provisions of legal acts of apartheid South Africa. The accepted resolutions as well as draft resolutions vetoed by western permanent members concerning South Africa are summarised and then the voting pattern of permanent members of the Security Council on matters that relate to South Africa and those that do not are compared. The descriptive differences reported are confirmed by χ^2 statistical method and support the hypothesis.

KEY WORDS: South Africa, Security Council, voting patterns, resolutions

KAZALO

SEZNAM TABEL

SEZNAM SLIK

SEZNAM KRATIC

UVOD	9
1 ZGODOVINA JUGA AFRIKE DO L. 1945	11
1.1 Južna Afrika	11
1.2 Jugozahodna Afrika oz. Namibija	15
2 DOGODKI NA JUGU AFRIKE, KI SO PO DRUGI SVETOVNI VOJNI ZBUDILI SVETOVNO POZORNOST	16
2.1 Južna Afrika	16
2.1.1 Vzpon politike apartheida	16
2.1.2 Upor južnoafriških črncev	21
2.2 Jugozahodna Afrika oz. Namibija	23
2.3 Agresija Južne Afrike na sosednje države	24
3 JUŽNOAFRIŠKO KRŠENJE DOLOČIL USTANOVNE LISTINE OZN IN SPLOŠNE DEKLARACIJE O ČLOVEKOVIH PRAVICAH	25
3.1 Ustanovna listina Združenih narodov	26
3.1.1 Spoštovanje človekovih pravic in osnovnih svoboščin	26
3.1.2 Varovanje mednarodnega miru in varnosti	27
3.1.3 Spoštovanje enakopravnosti ljudstev in njihove samoodločbe	27
3.1.4 Neizvrševanje resolucij Varnostnega sveta	27
3.2 Splošna deklaracija o človekovih pravicah	28
3.2.1 Splošne pravice	28
3.2.2 Posebne pravice	28
3.2.2.1 Politične pravice (pravica do voljenja, do biti voljen in ostale oblike predstavljanja)	28
3.2.2.2 Državljanstvo	29
3.2.2.3 Svoboda gibanja in bivanja	29

3.2.2.4	Izobraževanje.....	30
3.2.2.5	Pravica do lastnine.....	31
3.2.2.6	Zapor in pridržanje	31
3.2.2.7	Delo	31
3.2.2.8	Družinske pravice.....	32
3.2.2.9	Socialna varnost	32
3.2.2.10	Svoboda mišljenja, izražanja in informacij	33
4	OZN IN JUŽNA AFRIKA. RESOLUCIJE IN VETA.....	33
4.1	Sprejemanje resolucij	35
4.1.1	Apartheid	35
4.1.1.1	Med leti 1946 in 1959	35
4.1.1.2	Med leti 1960 in 1990	37
4.1.2	Jugozahodna Afrika oz. Namibija	42
4.1.3	Agresija Južne Afrike na sosednje države.....	46
4.2	Veta na predloge resolucij	47
4.2.1	Apartheid	48
4.2.2	Jugozahodna Afrika oz. Namibija	50
4.2.3	Agresija Južne Afrike na sosednje države.....	51
4.3	Članstvo Južne Afrike v OZN	52
5	VZORCI GLASOVANJA STALNIH ČLANIC VARNOSTNEGA SVETA O JUGU AFRIKE.....	53
5.1	Stopnja splošnega, nejužnoafriškega in južnoafriškega nasprotovanja.....	55
5.2	Delež posamezne stalne članice v skupnem številu nejužnoafriških vetov in stopnja ne-južnoafriškega nasprotovanja	56
5.3	Delež posamezne stalne članice v skupnem številu južnoafriških vetov in stopnja južnoafriškega nasprotovanja	58
5.4	Vpliv ameriške, britanske oz. francoske vladajoče stranke na stopnjo nejužnoafriškega oz. južnoafriškega nasprotovanja v Varnostnem svetu.....	59
5.5	Stopnja nasprotovanja posameznim prekrškom Južne Afrike	63
6	SKLEP	66
7	LITERATURA	70

SEZNAM TABEL

Tabela 4.1: Naraščanje števila držav članic OZN v obravnavanem obdobju	34
Tabela 5.1.1: Resolucije, veta in stopnje nasprotovanja.....	55
Tabela 5.2.1:Število vetov posamezne stalne članice Varnostnega sveta in njihove stopnje nasprotovanja	57
Tabela 5.4.1:Stopnja nasprotovanja zahodnih stalnih članic v Varnostnem svetu glede na vladajoče stranke	60
Tabela 5.4.2:Glasovanje zahodnih stalnih članic v Varnostnem svetu glede na vladajoče stranke.....	62
Tabela 5.5.1:Resolucije, veta in stopnje nasprotovanja glede na tri prekrške Južne Afrike.....	64

SEZNAM SLIK

Slika 5.2.1: Delež posameznih stalnih članic v vetih.....	57
Slika 5.3.1: Stopnje splošnega, nejužnoafriškega in južnoafriškega nasprotovanja stalnih članic VS 1945-1990.....	59
Slika 5.5.1: Delež vetov vsake od zahodnih članic namenjen trem prekrškom Južne Afrike.....	65

SEZNAM KRATIC

ANC	African National Congress – Stranka afriškega nacionalnega kongresa
BC	Black Consciousness – gibanje Črna zavest
GNP	Gesuiwerde Nationale Party – Čista narodna stranka
GS	Generalna skupščina (Organizacije združenih narodov)
DTA	Democratic Turnhalle Alliance – Demokratična Turnhalle zveza
FNLA	Frente Nacional para a Libertação de Angola – Narodna fronta za osvoboditev Angole
JA	Južna Afrika
JZA	Jugozahodna Afrika (oz. Namibija)
MPLA	Movimento Popular de Libertação de Angola – Angolsko osvobodilno gibanje
MK	Umkhoto we Sizwe – Sulica naroda – oboroženo krilo ANC-ja
NP	Nationale Party – Narodna stranka
OZN	Organizacija združenih narodov
PAC	Pan African Congress – Stranka pan afriškega kongresa
SADF	South African Defence Force – Južnoafriška obrambna sila
SACP	South African Communist Party - Južnoafriška komunistična stranka
SDČP	Splošna deklaracija o človekovih pravicah
SWAPO	South West African People's Organisation – Jugozahodno afriška ljudska organizacija
SZ	Sovjetska zveza
OAE	Organizacija afriške enotnosti
OZN	Organizacija združenih narodov
UDF	United Democratic Front – Združna demokratska fronta
UL	Ustanovna listina Organizacije združenih narodov
UNITA	União Nacional para a Independência Total de Angola – Narodna zveza za popolno neodvisnost Angole
UNTAG	United Nations Transition Assistance Group – Skupina Združenih narodov za pomoč pri tranziciji
UP	United Party – Združena stranka
VB	Velika Britanija
VOC	Verrenigde Nederlandsche Oost Indische Compagnie – Holandska vzhodnoindijska družba
VS	Varnostni svet
ZDA	Združene države Amerike

UVOD

Južna Afrika je bila in je največja, najbogatejša in najvplivnejša država juga Afrike. Odlikujejo jo izjemna strateška lega polotoka med dvema oceanoma, ogromno naravno bogastvo, prijetna klima in idilična lepota. Vse te specifikke so na jug Afrike že od sredine 17. stoletja naprej privabliale veliko imigracijo belcev iz Evrope. Med njimi so bili sprva najbolj številni Holandci, kasneje pa Britanci, Nemci, Francozi, Židje itd. Istočasno pa so se v ta del Afrike selila tudi plemena črncev s severa.

Ob koncu druge svetovne vojne je bila Južna Afrika aktivna in spoštovana članica mednarodne skupnosti, ki je aktivno sodelovala pri ustanovitvi Organizacije združenih narodov (OZN). Že od same ustanovitve OZN dalje pa so Pretorijo protesti članic kar 45 let redno prinašali na dnevni red zasedanj Generalne skupščine OZN. Vzroki oz. prekrški Južne Afrike, ki so razburjali članice, so bili trije: politika apartheida, okupacija Namibije in agresija na sosednje države. Od l. 1960 je predloge resolucij glede juga Afrike začel obravnavati tudi Varnostni svet OZN. Postopoma je bila velesila črne celine suspendirana iz OZN in malodane zreducirana na parijo mednarodne skupnosti.

Osnovna hipoteza moje diplomske naloge je bilo dokazati, da Varnostni svet OZN ni naredil vsega v svoji moči, da bi ustavil Južno afriško republiko pri izvajanju politike apartheida, ilegalni okupaciji Jugozahodne Afrike oz. Namibije in agresiji na sosednje države na jugu Afrike. V osrednjem delu naloge sem hipotezo preverjala tako, da sem poiskala vzorce glasovanja stalnih članic Varnostnega sveta.

Nalogo sem razdelila na pet poglavij. V prvem sem z zgodovinsko metodo in deskripcijo predstavila zgodovino juga Afrike od prihoda prvih Evropejcev na Kap do konca druge svetovne vojne. V tem poglavju je prikazan nastanek neenakosti v medrasnih odnosih med belimi in nebelimi skupinami. Drugo poglavje je zgodovinsko nadaljevanje prvega in obravnava vzpon in rast burske Nacionalne stranke, upor črncev oblasti v Pretoriji, ilegalno okupacijo Jugozahodne Afrike in obdobje agresije Južnoafriške republike na sosednje države. Notranjepolitična in zunanjepolitična situacija Južne Afrike sta v tem času pritegnili pozornost novih članic OZN, ki so pričele v Generalni skupščini opozarjati na

probleme tega dela sveta. Obdobje, ki ga diplomatska naloga obravnava, se konča z letom 1990, ko je že prevzel oblast predsednik F. W. de Klerk in izpuščen Nelson Mandela.

V tretjem poglavju sem poiskala določila mednarodnega prava, ki so jih prekoračile južnoafriška zakonodaja apartheida in aktivnosti Pretorije v notranji in zunanji politiki. Te kršitve so postale osnova pritožb držav članic Generalne skupščine OZN zaradi obnašanja Južne Afrike. Sprva se je razprava glede ravnanja Pretorije odvijala le v Generalni skupščini OZN, leta kasneje pa so bili predlogi resolucij o Južni Afriki poslani v obravnavo tudi Varnostnemu svetu. V tem delu naloge sem uporabila metodo primerjave. Določila Ustanovne listine OZN in Splošne deklaracije o človekovih pravicah sem primerjala z ustreznimi zakoni apartheida oz. temeljnimi prekrški Pretorije.

Četrto in peto poglavje sta namenjeni reševanju južnoafriških problemov v OZN oz. v Varnostnem svetu. Vse resolucije Varnostnega sveta, ki zadevajo prej omenjene kršitve Južne Afrike, apartheid, ilegalno okupacijo Namibije in agresijo na sosednje države sem predstavila v kronološkem redu in analizirala v četrtem poglavju. Za vsako resolucijo sem navedla, če se je glasovanja vzdržala katera od stalnih članic. V drugem delu tega poglavja pa sem obravnavala predloge resolucij, ki jih je Varnostni svet sicer obravnaval, vendar zavrnil z vetom ene ali več stalnih članic. Pri vsakem vetu sem navedla državo, ki je negativno glasovala in povzela obrazložitev predstavnika stalne članice, ki je glasovala proti predlogu.

V petem poglavju, ki predstavlja jedro moje naloge, sem iskala vzorce glasovanj stalnih članic Varnostnega sveta o predlogih resolucij o jugu Afrike v tem časovnem obdobju. Zanimalo me je, če so bili rezultati glasovanja v Varnostnem svetu različni, kadar so članice obravnavale ne-južnoafriške predloge resolucij oz. južnoafriške predloge. Identificirala sem države stalne članice, ki so s svojimi veti preprečevale sprejemanje resolucij in s tem reševanje južnoafriške problematike v Varnostnem svetu. Primerjala sem ne-južnoafriško glasovanje vsake posamezne stalne članice z njenim glasovanjem o južnoafriški problematiki. Podobno vzporeditev sem naredila še za delež vetov, ki ga je vsaka stalna članica namenila za južnoafriško oz. ne-južnoafriško problematiko. Želela sem tudi ugotoviti če je različna usmeritev strank na oblasti v stalnih članicah vplivala na njihovo glasovanje o nejužnoafriških oz. južnoafriških predlogih resolucij.

Na koncu moje naloge sem primerjala stopnje nasprotovanja stalnih članic Varnostnega sveta različnim južnoafriškim kršitvam. Želela sem ugotoviti, za katero od njih so stalne članice največkrat oz. najmanjkrat glasovale tako, da so uporabile svojo pravico do veta. Ta vzporeditev je pokazala, za katerega od svojih prekrškov je Pretorija lahko računala na največjo oz. najmanjšo podporo nekaterih stalnih članic Varnostnega sveta.

1 ZGODOVINA JUGA AFRIKE DO L. 1945

1.1 JUŽNA AFRIKA

Več kot 100.000 let pred prihodom belcev na jug Afrike so Kap naseljevali pretežno stalno naseljeni živinorejci Khoikhoi in nomadski lovci-nabiralci San oz. Hottentoti in Bušmani, kot so jih poimenovali kasnejši evropski novoselci.¹ V literaturi se je za plemeni uveljavilo skupno ime Khoisan.

Uslužbenci Holandske vzhodnoindijske družbe (*Vereenigde Nederlandsche Oost Indische Compagnie* - VOC) z Janom van Riebeckom na čelu so 1652. ustanovili prvo naselje belcev na Kapu za preskrbo mornarjev, ki so na plovbi okoli Afrike zbolevali za skorbutom. Od l. 1657 je Družba pod določenimi omejitvami dovoljevala belim farmerjem oz. *freeburgherjem* obdelovanje zemlje in trgovino z vinom, pšenico in živino ter opogumljala holandske priseljence k prilaščanju nove zemlje. To je hitro pokvarilo odnose med Holandci in Khoisan in pripeljalo v oborožene spopade, ki so se končali v korist belcev. Domorodci so izgubili zemljo in postali zreducirani na hlapčevsko delovno silo, evropski priseljenci pa so dobili model za vključevanje Khoikhoi in drugih Afričanov v svoje gospodarstvo (glej Welsh 2000: 60).

V iskanju nove zemlje in bežanju pred avtoritarno VOC so se *freeburgherji* skupaj z razlaščenimi Khoikhoi selili v notranjost dežele v smeri severa in vzhoda. Beli farmerji so nad Khoikhoi prevzeli vlogo prejšnjih tradicionalnih poglavarjev in jih zaščitili pred plenilskimi napadi San, ki belcem niso priznavali lastništva do zemlje. V naslednjih sto

---

¹ Ime San izhaja iz Zulu jezika in pomeni tat. Današnji Bušmani oz. San nasprotujejo temu poimenovanju.

letih so bili San izrinjeni iz Kapa do reke Oranje in polpuščave Kalahari, kjer živijo še danes (glej United Nations 1953: 37).

Beli raziskovalci Afrike so črnce zaradi tehnološke inferiornosti uvrstili v nižje razvito skupino kot belce. Kljub pričevanju evropskih brodolomcev o gostoljubnosti in mirnosti Afričanov so zlasti o Khoikhoih prevladali predsodki, ki so postali v evropski literaturi sinonim za degradirane, lene in ljudi brez interesa do nagrade za delo.

Evropsko kolonializacijo je spremljala trgovina s črnimi sužnji, ki jih je VOC pripeljala z ladjami iz vzhodne afriške obale (Mozambika, Zanzibarja in Madagaskarja) (glej United Nations 1953: 36). Zaradi medsebojnih jezikovnih razlik so sužnji prevzeli afrikanščino, jezik pretežno holandskih potomcev kot sredstvo medsebojnega komuniciranja. Populacija sužnjev je sčasoma daleč prekosila evropsko. Strah pred uporom sužnjev je imel močan vpliv na odnos belcev do črncev, celo osvobojeni sužnji so ostajali objekt diskriminatorne politike. Belci so z restriktivnimi zakoni, omejeno svobodo gibanja in hudimi kaznimi v primeru neposlušnosti držali v pokornosti suženjsko populacijo. L. 1760 je bil uveden sistem obveznih dovolilnic za nebele rasne skupine, ki je omejil njihovo gibanje.

Suženjstvo je zacementiralo koncept rasnih odnosov. "Konec 18. stoletja sta se rasa in razred prekrivala že tako dolgo ... da je mnogim Evropejcem ta družbena struktura izgledala naravna ali od 'Boga dana'" (Lester 1996: 24). Dejstvo, da so bili vsi gospodarji beli in skoraj vsi sužnji črni, je opogumljalo razvoj rasističnih ideologij in bodočih medrasnih odnosov. "Ti materialni odnosi so postali osnova kasnejših sistemov segregacije in apartheida" (Lester 1996: 25).

Obdobje med l. 1652 in poznim 18. stoletjem je oblikovalo južnoafriški družbeni razvoj v dveh pogledih. "Na eni strani so se razvile bele ideologije, ki so podpirale rasno ekskluzivnost in ekonomske odnose, osnovane na rasni stratifikaciji; na drugi strani se je porajal na mejah prve kolonije čut afrikanskega nacionalizma" (Lester 1996: 24).

Zaradi mednarodne trgovine in nenehnimi stiki Cape Towna z zunanjim svetom, je prišlo do razlik med družbama v "maternem mestu" in v notranjosti kolonije. Zadnja je imela le skromne povezave z zunanjim svetom. Poleg "ortodoksne elite", ki je strogo ohranjevala

rasno razlikovanje, pa je v Cape Townu mešanje ras in statusnih skupin povzročilo nastanek nove rasne skupine, t.i. kapskih mešancev, ki so prevzeli afrikanščino za svoj jezik.

V začetku 19. stoletja so Kap zavzeli Britanci. Novi gospodarji kolonije so izhajali iz najmodernejših evropskih kapitalističnih in industrijskih družb, osredotočene na posameznika in proizvodnjo blaga za menjavo. Do prvotnih belih naseljencev, t.i. Burov, niso imeli posebnih simpatij, saj so bili Afrikanerji kmetovalci, ki so uporabljali drugačen jezik in imeli svojo vero.² Britanci so prepovedali trgovino s sužnji, v letih 1807 in 1838 pa so s t.i. "hotentotskimi zakoni" zamenjali suženjski sistem z vajeniškim, ki je sužnjem omogočil lasten odkup z večletnim brezplačnim delom (glej Lester 1996: 35).

Zaradi nesporazumov med belima populacijama kolonije, v protestu proti liberalni britanski politiki in v želji po realizaciji svojega političnega cilja - ustanovitve samostojne republike na "praznem" ozemlju, so burski *Voortrekkerji* (pionirji) med l. 1836-38 zapustili kapsko kolonijo. V svoji avtobiografiji je de Klerk opisal, kako je legendarni vodja *trekka* Piet Retief, februarja 1837 "... obiskal kralja Zulujev Dingana, da bi se dogovoril o sporazumu, ki bi dovolil novoselecem pravico do zemlje v Dinganovi kraljevini" (de Klerk 1998: 27). Čeprav ozemlje ni bilo prazno, so ga po zmagi nad Zuluji Buri proglasili za svojo republiko Natal, iz katere so nameravali izgnati domorodce.³ Načrte pa so jim prekrizali Britanci, ki so zasedli Natal l. 1856 in ga proglasili za svojo kolonijo.

Buri so l. 1852 in 1854 v notranjosti ustanovili svoji republiko Transval in Oranje. Odkritje diamantov (v sotočju rek Oranje in Vaal) in zlata (v vzhodnem Transvalu in Witwatersrandu) pa je sprožilo v burski republici ogromno, pretežno britansko imigracijo iskalcev diamantov in zlata, ki ji je sledila črnska delovna sila (glej Welsh 2000: 302). Novi britanski interesi v Transvalu in Oranju, ki so zahtevali združitev dveh britanskih kolonij z burskima republikama, so oktobra 1899 pripeljali do t.i. burskih vojn. Britanci so

---

² Boer je afrikanerska beseda, ki označuje kmeta.

³ Po podpisu miru je Dingane povabil Retiefa v spremstvu 66 mož na proslavo v njegov *kraal*. Med plesom je Dingane zavpil "Bulalani Abathakathi!" ("Ubijte čarovnike!"). Retief in spremstvo, ki je vključevalo tri prednike de Klerka, so bili umorjeni. Zuluji so ubili še 97 mož in žena ter 185 otrok ob rekah Bloukrans in Bushman. Ta kraj so *Voortrekkerji* poimenovali Kraj ihtenja.

v svoje čete vključili črnce, kar je še dodatno razhudilo Bure. London je črncem zagotovil zaščito njihovih pravic po vojni, vendar je to obljubo žrtvoval l. 1902 v kraju Vereneenging, ko je podpisal mirovno pogodbo z Afrikanerji, da si je v zameno zagotovil premoč nad uporniškima republikama (glej Barber 1999: 43). Buri so se morali sprijazniti, da sta republiki postali britanski koloniji, vendar so obdržali politično kontrolo. Nadzor nad rudniki pa so prevzeli Britanci.

Kapsko kolonijo, kolonijo Natal in republiki Transval in Oranje so Britanci l. 1910 združili v Unijo Južne Afrike s statusom britanskega dominiona in samoupravo, kar je JA izenačilo z britanskimi dominioni: Avstralijo, Kanado in Novo Zelandijo. JA je bila oblikovana kot centralizirana država v kateri sveti štirih provinc (prejšnjih kolonij oz. republik) niso imeli suverenosti, le-ta je bila zaupana dvodomnemu parlamentu (glej: United Nations 1953: 40). Pod neposredno britansko upravo pa so ostali Basutoland (sedanji Lesoto), Bechuanaland (sedanja Bocvana), Svaziland in Rodezija (sedanja Zambija in Zimbabwe) (dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_South_Africa#Roots_of_union). Gospodarsko so Unijo vodili Britanci z modernim kapitalističnim načinom proizvodnje v mestih, politično oblast in preostalo ozemlje s predkapitalističnim gospodarjenjem pa so imeli v rokah Buri. Prva vodje Unije sta postala dotedanji vodja Transvalske republike general Louis Botha in general Jan Smuts.

“Skoraj od začetka so bile v koaliciji, ki je zmagala na prvih splošnih volitvah, ostre razlike. Skupina pod vodstvom generala Louisa Bothe in generala Jana Smutsa, ki je vključevala mnoge Afrikanerje, je želela združiti bel narod Afrikanerjev in angleško govorečih Južnoafričanov znotraj britanskega imperija. Ta skupina je kasneje ustanovila Južnoafriško stranko. Nasprotovala pa ji je druga grupa, ki jo je vodil general Barry Hertzog ... , ki je še vedno častila ideale afrikanskega nacionalizma. L. 1914 so ustanovili Nacionalno stranko” (de Klerk 1998: 9). Hertzogova stranka je postala glavna opozicija vladi.

Ko je ob pričetku prve svetovne vojne vlada Botha-Smuts stopila na britansko stran, vkorakala z vojsko v nemško Jugozahodno Afriko (JZA) in prisilila Nemce h kapitulaciji, se je del Afrikanerjev uprl vladi. Burska želja po samostojni uveljavitvi je pripeljala do razcveta tajnega društva *Afrikaaner Broederbond*, katerega cilj je bil promovirati

afrikanerski nacionalizem na kulturnem in ekonomskem nivoju in prilastitev oblasti v Južni Afriki (JA). Društvo je imelo krščansko nacistični politični program po vzgledu nemške diktatorske države (Barber 1999: 90).⁴

Tekmovanje med Buri in uspešnimi črnci v kmetijstvu je regulirala vlada z Zakonom o zemlji domorodcev (1913), ki je črncem določil območja za nakup zemlje. Podobno konkurenco v rudnikih zlata je zaustavila uvedba zakonov za ohranitev rasne hierarhije v panogi in s tem zaščite propadlih burskih kmetov, ki so se selili v mesta. Povojna kriza v industriji, visoki stroški in nizke cene zlata so l. 1921 prisilili Rudarsko zbornico v ukinitve rasnih omejitev v panogi. Smuts je na veliko razočaranje Afrikanerjev krvavo zadušil nasilen upor belih rudarjev, zaradi česar je izgubil naslednje volitve (glej Barber 1999: 84). Oblast je prevzel general Hertzog, ki je do l. 1929 vodil koalicijo Nacionalne stranke (*National Party – NP*) in Laburistov. V rudnikih so bile ponovno uvedene rasne omejitve. Na volitvah l. 1929 pa je samostojno zmagala NP. Hertzog je združil Smutsovo Južnoafriško stranko (*South African Party*) z NP v novo Združeno stranko (*United Party – UP*). Nezadovoljni s Hertzogovo politiko je 18 burskih članov parlamenta z vodjem dr. D.F. Malanom istočasno ustanovilo Čisto nacionalno stranko (*Gesuiwerde Nationale Party – GNP*).

Hertzogov neuspeh pri ohraniti nevtralnosti JA v začetku 2. sv. v. so izkoristili burski nacionalisti, ki so bili nezadovoljni, da se je Pretorija pridružila Veliki Britaniji v boju proti Nemčiji (glej Barber 1999: 117). Hertzog je bil prisiljen odstopiti, vodstvo vlade in UP je ponovno prevzel general Smuts. Dr. Malan pa je s svojo novo stranko odcepljenih burskih nacionalistov in ponovno pridruženim Hertzogom oblikoval jedro opozicije znotraj parlamentarne vlade.

1.2 JUGOZAHODNA AFRIKA OZ. NAMIBIJA

“...kancler Bismark je 7. avgusta 1884 naznanil, da je postala vsa obala jugozahodne Afrike z izjemo britanske enklave Walvis Bay del Nemškega imperialnega ozemlja”

---

⁴ Vsi južnoafriški predsedniki in vodje vlade od l. 1948-1994 so bili člani te organizacije.

(Welsh 2000: 282).⁵ Odkritja bogatih puščavskih nahajališč diamantov l. 1908 so nemško JZA spremenile v cilj množične imigracije.

Nemčija, ki jo je v začetku 1. sv. v. južnoafriška vojska prisilila v kapitulacijo v JZA, je z Versajskim mirom po koncu vojne dokončno izgubila svojo kolonijo. “S svetom Društva narodov, ki je kot pogodbeni stranka predstavljal mednarodno organizacijo in vse njene člane, je britanski kralj v imenu svojega dominiona Južnoafriške unije sklenil 17. 12. 1920 v Ženevi mandatno pogodbo za ozemlje Jugozahodne Afrike.” (Bučar 1984: 145). “Povojni dogovor o Afriki je bil za Smutsa razočaranje. On in Botha sta upala na veliko razširitev Južne Afrike, ki bi vključila protektorate Južne Rodezije in Nemške JZA...” (Welsh 2000: 388).

Mandatni sistem, katerega del je postalo ozemlje JZA, je bil osnovan na načelu neaneksacije ozemlja in načelu blagostanja in razvoja ljudstva znotraj mandatnega ozemlja, s ciljem pridobitve samoodločbe in neodvisnosti.⁶ “Upravo nad mandatom je namreč resda imela posamezna država, toda morala je ozemlje upravljati v imenu Društva narodov, ki je nad upravljanjem izvajalo tudi določen nadzor” (Bučar 1984: 145). Za JZA Društvo narodov ni predvidevalo skorajšnje samouprave. Vlada v Pretoriji je upravljala z madatnim ozemljem kot z eno od svojih provinc, vendar je redno pošiljala poročila Društvu narodov.

2 DOGODKI NA JUGU AFRIKE, KI SO PO DRUGI SVETOVNI VOJNI ZBUDILI SVETOVNO POZORNOST

2.1 JUŽNA AFRIKA

2.1.1 VZPON POLITIKE APARTHEIDA

Na belih splošnih volitvah se je l. 1948 povzpela na oblast NP na čelu z dr. Malanom (1948-54), ki je med 2. sv. v. odkrito simpatizirala z nacisti. Nacionalisti so bili jezni na Angleže, ki so obravnavali Afrikanerje kot inferiorne in na črnce, ki so ogrožali prosperiteto Afrikanerjev. “Zmaga je pomenila konec dominacije Angležev nad Afrikanerji. Kampanja NP se je osredotočila na *swart gevaar* (črno nevarnost) in se

---

⁵ Walvis Bay so držali v rokah Britanci od leta 1878.

⁶ Princip “mandatnih ozemelj” je prvotno osnoval prav Smuts.

promovirala na volitvah z dvema sloganoma *Die kaffer op sy plek* (Zamorca na njegovo mesto) in *Die koelies uit die land* (kulije ven iz dežele) - *coolies* kot posmehovalno afrikanersko ime za Indijce” (Mandela 1994: 96).

Malan se je lotil uresničevanja politike apartheida. “*Apartheid* je bil nov termin, vendar stara ideja. Dobesedno pomeni »ločenost« in je predstavljal kodifikacijo zakonov in pravil opresivnega sistema, ki so črnce držali stoletja v inferiorni poziciji do belcev. Kar je bilo več ali manj *de facto*, naj bi postalo brez usmiljenja *de jure*” (Mandela 1994: 97). Predpostavko apartheida, da so belci superiorni drugim rasam, je podpirala ideja holandske reformistične cerkev, po kateri so bili Afrikanerji od boga izbrano ljudstvo (glej Barber 1990: 140). Z Zakonom o popisu prebivalstva (*The Population Registration Act 1950*) je nova vlada klasificirala Južnoafričane glede na raso: belce, mešance, Azijce in Bantu. Zakon o skupinskih območjih (*The Group Areas Act 1950*) pa je razdelil ozemlje JA na območja namenjena različnim rasam (glej United Nations 1953: 59). Ta dva zakona sta postala osnova grand apartheida - rasnega razlikovanja v državi. Po l. 1950 je bil dodan še t.i. mali ali “petty” apartheid, ki je ločil vsa področja javnega življenja različnih rasnih skupin.

Eden glavnih ciljev apartheida je bila denacionalizacija črnih Afričanov. V 70-ih letih so bili prisiljeni postati državljani etničnih, umetno ustvarjenih rezervatov oz. “homelands”, katerih neodvisnosti ni priznala nobena država. Črncci potrebni za delo v tovarnah, rudnikih in domovih so dobili status začasnih obiskovalcev bele JA, ko pa njihovo delo ni bilo več potrebno, so bili deportirani v ustrezne “homelands”. Kasnejša politika industrijske decentralizacije je prestavila industrijske centre na meje bantustanov, do katerih so lahko belci kot črncci potovali iz nasprotnih strani brez kršenja Zakona o skupinskih območjih.

“Nacionalna stranka dolga leta ni imela jasnega pogleda, v kateri del modela ločenega razvoja naj bi dali mešance” (de Klerk 1998: 91). Ta rasna skupina ni zasedala očitnega prostora v preteklosti, saj so bili relativno nova tvorba. Velika večina mešancev je kristjanov in govori afrikanščino kot svoj jezik. Tudi 900.000 Indijcev, katerih prednike so Angleži pripeljali kot najete delavce za delo na plantažah sladkornega trsa, njihovi potomci pa so postali uspešni trgovci in podjetniki, ni ustrezalo ideji apartheida. “Mnogo let je bila uradna politika NP repatriacija Indijcev v Indijo” (de Klerk 1998: 93). Eden pomembnih

ciljev apartheida je bila tudi eliminacija iregularnih kategorij ljudi s popolno prepovedjo medrasnih zakonov in spolnih odnosov.

Najuspešnejši v izvajanju politike apartheida je bil dr. Hendrik Verwoerd (1958-66). Na referendumu l. 1960 se je 52 odstotkov belih Južnoafričanov (proti 47 odstotkov) odločilo za republikansko obliko vlade. Glasovanje je bila slika delitve med afrikansko in angleško govorečimi belci. L. 1961 je bil Verwoerd na sestanku Commonwealtha zaradi svoje politike apartheida tarča tako hudih napadov, da je umaknil vlogo JA za nadaljnje članstvo v organizaciji. "Mnenje se je medtem spremenilo. Nova nebela večina v Commonwealthu – ki jo je podpirala Kanada – je dala vedeti, da Južna Afrika z apartheidom ni bila več dobrodošla v organizaciji" (de Klerk 1998: 35).

V obdobju prosperitete Afrikanerjev so l. 1961 volitve znova dobili Nacionalisti. Afrikanerji so postali dominantni ne samo v kmetijstvu, kjer so kontrolirali preko 80 odstotkov panoge, temveč se je na račun angleško govorečih belcev povečal tudi njihov lastniški delež v drugih sektorjih. "Z utišanimi črnci in vlado, ki je uživala entuziastično podporo večine Afrikanerjev, vedno večjim soglasjem angleško govorečih in ekonomijo, ki si je opomogla po Sharpevillu, se je zdelo, da bo Verwoerd, mož železne volje, še naprej neomajen" (Welsh 2000: 464). Marca 1966 je NP še povečala zmago na volitvah. Vsi vladni ministri razen dveh so bili Afrikanerji. "Do 6. septembra 1966 ni ostalo veliko Verwoerdovega programa neizpolnjenega" (Welsh 2000: 464). Na ta dan pa je Verwoerd postal žrtev atentata.

Njegov naslednik - dotedanji pravosodni minister John Vorster (1966-78) - je ugotovil, da so si Nacionalisti pridobili veliko podporo angleško govorečih belih prebivalcev JA. Čeprav je Vorsterjeva ideja o zvezi med Afrikanerji in angleško govorečih v okviru NP povzročila ogorčenje desno usmerjenih Burov, je njegova stranka l. 1977 z veliko podporo angleško govorečih volilcev zmagala na nacionalnih volitvah. Posamezne Vorsterjev reforme politike apartheida so bile večinoma v nomenklaturi.⁷

---

⁷ Oddelek za "Zadeve domorodcev", kasneje t.i. "Bantu zadeve" se je preimenoval v oddelek za "pluralne odnose" in kasneje še v "razvoj sodelovanja"; diskriminacija je postala diferenciacija, itd.

Po Vorsterjevem odstopu v l. 1978 je prevzel vlogo vodje NP in države t. i. veliki krokodil, kolerični P. W. Botha (1978-89). Zakrknjeni (*Verkrampste*) Botha je spoznal, da je bila politika NP sicer potrebna reform, hkrati pa je sprejel doktrino “totalne strategije”, osnovane na koordinaciji vojaških aktivnosti, zunanje politike in državne administracije z namenom zagotovitve varnosti in notranje enotnosti.⁸ “Vojska je dobila ogromen vpliv v vladi; izvajala je napade na begunce v sosednjih državah in uporabila oddelke smrti za pobijanje vodij nacionalnih gibanj za osvoboditev doma in v tujini” (United Nations 1994: 34).

Politika totalne strategije je bila tudi odgovor t.i. “totalnemu napadu” Združene demokratične fronte (*United Democratic Front* - UDF). UDF je povezala milijone Južnoafričanov združenih v najrazličnejših organizacijah - od cerkvenih in ženskih skupin do študentskih zvez, športnih, mladinskih in sindikalnih organizacij - ki se niso strinjali s politiko apartheida in nasprotovali Bothini ustavi iz l. 1984. “Oliver Tambo in ANC sta pozvala ljudstvo Južne Afrike, naj napravi državo nevladljivo, in ljudstvo je poslušalo. Stanje nemirov in političnega nasilja je doseglo nove dimenzije” (Mandela 1994: 461).⁹ UDF je sprožila množico akcij, kot so požigi, napadi in umori.¹⁰ Določeni predeli – posebno črnski *townships* – so celo za policijo postali nedostopni (*no-go areas*).¹¹

Bothina ustava je odpravila mali (*petty*) apartheid, legalizirala črnske sindikate, dovolila mešane zakone in končala nasilno preseljevanje črncev v bantustane. Trodomni parlament za Indijce, mešance in belce je odločal le o zadevah rase, katero je predstavljal. O zadevah, ki so se nanašale na vse rase, je odločal skupni parlament z belo večino. “... na prvih volitvah za dom mešancev in Indijcev novega parlamenta julija in avgusta 1984, se ni registriralo veliko potencialnih volilcev, na indijskih volitvah je bila udeležba le 20 odstotna in 30 odstotna med mešanci” (de Klerk 1998: 95).

---

⁸ Brat F. W. de Klerka – dr. Willem de Klerk, profesor na eni izmed afrikaanskih univerz je v svojem govoru l. 1966 razdelil Afrikanerje med *verligtes* ali razsvetljene in *verkrampstes* ali zakrknjene nasprotnike vsakih sprememb.

⁹ ANC – African National Congress – stranka Afriškega nacionalnega kongresa.

¹⁰ Med najbolj grozljivimi načini pobijanja je bila t.i. metoda ogrlice, s katero so staro avtomobilsko zračnico privezali z bodečo žico na telo, napolnili zračnico z bencinom in osebo tako sežgali.

¹¹ Township je izraz, ki se v JA uporablja izključno za črnska barakarska naselja. Npr. Soweto – South West Township.

Botha je po vrnitvi z obiska zahodnoevropskih držav, kjer je iskal podporo za svoje reforme, doma naletel na široke proteste zaradi sprejete ustave. Na kriznih območjih je uvedel izredno stanje, ki je bilo leto kasneje (1986) razširjeno na območje cele države in je veljalo do l. 1990. V tem obdobju je prišlo do masovnega kršenja človekovih pravic, vključno z umori in mučenjem. Ubitih je bilo veliko ključnih vodij UDF in ANC.¹² Vlada v Pretoriji je bila prisiljena popuščati. Osvoboditev sosednjih dežel izpod kolonializma, bojkoti mednarodne trgovine in mednarodnih bank kakor tudi pogoste vojaške akcije v Angoli so oslabei državo.

Svetovna javnost je v Bothinem t.i. Rubikon govoru 15. avgusta 1985 pričakovala najavo velikih sprememb v politiki JA. Govor pa je bil namenjen ozki publiki NP v Durbanu in ne svetovnim voditeljem, ki so ga spremljali po televiziji. Čeprav je južnoafriški voditelj naznanil konec *grand* apartheida, je označil Združeno demokratično fronto (*United Democratic Front – UDF*) in Afriški narodni kongres (*African National Congress – ANC*) za barbarske komunistične agitatorje in opozoril, da ni bil pripravljen voditi belih sonarodnjakov k abdikaciji in samomoru. Posledica govora je bil ogromen padeč *rand*.¹³ “Prejšnji guverner južnoafriške banke dr. Gerhard de Kock je ocenil, da je govor stal državo nekaj milijard randov – morda več kot milijon randov na besedo” (de Klerk 1998: 105).

L. 1986 je Botha ukinil temeljni zakon apartheida - Zakon o skupinskih območjih. Čeprav nove reforme niso bile dovolj radikalne, da bi pomirile notranje nasprotnike in mednarodno skupnost, so bile povod za *verkramp* Bure, da so ustanovili skrajno desno Konzervativno stranko.

Predsednika Botho je 18. januarja 1989 zadela kap. Na volitvah v drugi polovici l. 1989 je NP zmagala pod vodstvom de Klerka z majhno večino v parlamentu. ”... progresivno federalno stranko je zamenjala na mestu uradne opozicije Konzervativna stranka, ki je bila bolj desna kot Nacionalisti” (Mandela 1994: 470). De Klerk je do konca leta odpravil več kot sto zakonov apartheida. Južnoafriškim črnem je vlada vrnila državljanstvo, Indijcem

---

¹² Med tajnimi vladnimi institucijami ustanovljenimi za podtalno vojno proti ANC in zavezniki, sta bili posebno znani dve: *Civil Cooperation Bureau* in enota *C10*.

¹³ Rand je ime južnoafriške valute.

in mešancem pa dodelila politične pravice. Ostali pa so obvezna klasifikacija prebivalstva glede na raso in ločena območja bivanja, bolnice, šole itd. Črnci so bili še naprej izključeni iz procesa političnega odločanja.

De Klerk, ki je podedoval šibko gospodarstvo, državo brez mednarodnih prijateljev in s hudimi notranjimi težavami, je priznal Hanku Cohenu, ameriškemu pomočniku sekretarja za afriške zadeve: "Če ne bomo sprejeli črncev kot partnerjev, moja država ne bo primerna za moje vnuke" (Welsh 2000: 497). Zagotovil je nemuden pričetek pogovorov za razgraditev apartheida in uvedbo demokracije.

De Klerk je našel pogajalskega partnerja v predstavniku večine južnoafriških črncev in članu ANC, Nelsonu Mandeli. Politični nasprotniki vključno z Mandelo so bili izpuščeni iz zaporov, legalizirani so bili Južnoafriška komunistična stranka (*South African Communist Party – SACP*), Stranka pan afriškega kongresa (*Pan African Congress – PAC*) in ANC, odložene smrtne kazni, ukinjene restrikcije na poročanje medijev in odpravljeni vsi ostali zakoni apartheida. Nebelcem so bile dodeljene politične pravice.

2.1.2 UPOR JUŽNOAFRIŠKIH ČRNCEV

ANC, SACP, PAC in gibanje Črna zavest (*Black Consciousness - BC*) so bile glavne organizacije oz. gibanja, ki so ustvarile teorijo in prakso upora črnih Južnoafričanov. SACP in PAC sta bila radikalni organizaciji, ki sta zagovarjali direktno akcijo, medtem ko je ANC pod vplivom stranke Indijskega kongresa propagiral pasivni odpor.¹⁴

Sharpevillski pokol l. 1960 je bil eden izmed mejnikov južnoafriške zgodovine apartheida.

... policija je streljala na množico nekaj tisoč demonstrantov v Sharpeville črnem townshipu in pri tem ubila 69 ljudi in ranila 80. Demonstranti so ... protestirali proti Zakonom o prepustnicah tako, da so vročali svoje dovolilnice na lokalni policijski postaji .... Dogodek je katapultiral Južno Afriko na naslovnice časopisov po celem

---

¹⁴ Lutuli, voditelju ANC je bila l. 1961 dodeljena Nobelova nagrada za mir. Vlada JA ga je izpustila iz hišnega zapora, da je lahko odpotoval v Stockholm.

svetu in signaliziral povečano mednarodno obsojanje, ki je sčasoma pripeljalo do vedno večje izolacije (de Klerk 1998: 35).

ANC se je s soglašanjem Mandele ANC odrekel svoji tradicionalni strategiji nenasilja. “Državi je uspelo aretirati in obsoditi celo vodstvo ANC. Sojenje v Rivoniji, ki je velik del leta 1964 zasedalo naslovnice časopisov, se je končalo z obsodbo glavnih obtožencev – vključno z Nelsonom Mandelo – na doživljenjsko zaporno kazen” (de Klerk 1998: 36).¹⁵ “Reakcija nacionalne vlade je sprožila posebno ogorčenje, saj je [vlada] menila, da je bilo treba kriviti mrtve in ranjene ne pa preučiti sprememb v politiki” (Welsh 2000: 445). ANC se je umaknil v ilegalo, izvajanje nasilja pa sta prevzeli njegovo oboroženo krilo Sulica naroda (*Umkhonto we Sizwe* - MK) in Poqo, militantno krilo PAC. Vodstvi obeh organizacij sta delovali iz tujine.

Gibanje Črna zavest na čelu z mladim študentom medicine Steveom Bikom, je želelo ustvariti nerasno družbo, pri čemer je belcem odrekalo pravico pri sodelovanju. “S prepovedjo ANC, PAC in SACP je gibanje Črna zavest pomagalo zapolniti vrzel med mladimi ljudmi. Črna zavest je bila bolj filozofija kot gibanje in je rasla iz ideje, da se morajo črnci prvo sami osvoboditi občutka psihološke inferiornosti, ki jim je bila vsiljena v treh stoletjih bele vladavine” (Mandela 1994: 422). “Steva Bika, ustanovitelja in vodjo gibanja Črna zavest so v ječi mučili do smrti dne 12. septembra 1977” (United Nations 1994: 33). Čeprav je Bikova smrt sprožila poplavo javnega razburjanja v JA in v tujini, je vlada v Pretoriji gibanje prepovedala in ustavila tiskanje dveh časopisov namenjenih črncem.

“V Sowetu se je 16. junija 1976 zbralo 15.000 šolskih otrok v protestu proti odločitvi vlade, da mora biti polovica pouka v srednjih šolah v afrikanščini” (Mandela 1994: 420). Upor v Sowetu, “... katerega posledica je bila smrt preko 500 ljudi, je pripeljal Južno Afriko po trinajstih letih relativne stabilnosti v nacionalno in mednarodno krizo.” (de Klerk 1998: 80). Upor se je razširil po vsej deželi. Pogrebi žrtev so postali množični protestni shodi. MK je s strategijo napadov na “bele” cilje ustrašoval belce, ki so zaradi ogrožene

---

¹⁵ Rivonija je del Johannesburga.

osebne varnosti pritiskali na vlado, da bi skupaj z ANC pričela priprave za dokončno odpravo apartheida. Nasilje je negativno vplivalo na mednarodne poslovneže.

2.2 JUGOZAHODNA AFRIKA OZ. NAMIBIJA

Namibija je po drugi svetovni vojni ostala v posesti JA. Zaradi negotove politične večine je postala prioriteta južnoafriške vlade razširitev parlamentarne reprezentacije v JZA, s čemer bi si zagotovila šest dodatnih belih nacionalnih članov in s tem lasten obstoj.

JA je izkoriščala naravna bogastva ozemlja in uvedla podobne zakone apartheida kot na lastnem ozemlju. “Predrzno je obravnavala Namibijo in črne Namibijce kot svoje ljudi” (Asmal in drugi 1997: 169).

“Okoli 20 odstotkov najbogatejšega ozemlja naj bi bilo neposredno pod južnoafriško upravo, približno 40 odstotkov pod upravo lokalnega belega prebivalstva, ostalih 40 odstotkov pa naj bi se razdelilo na tako imenovane “homelands”, v bistvu nekakšne rezervate, ki bi vsak zase imel svojo posebno lokalno avtonomijo, toda kjer bi oblast temeljila na vsiljenih, in ne izročilnih plemenskih poglavarjih” (Bučar 1984: 147).

Namibijsko osvobodilno gibanje SWAPO so južnoafriške oblasti obravnavale kot uporniško gibanje.¹⁶ Zapirale so pripadnike organizacije in se podajale za njimi na lov v sosednje države. Ozemlje Namibije je postalo odskočna deska za agresijo na sosednje države: Angolo, Zambijo in Zimbabve. L. 1977 si je JA priključila ozemlje Walvis Bay in s tem ustvarila nekak “corpus separatum” (glej Bučar 1984: 154). Ozemlje je edino naravno pristanišče srednje Namibije.

Ker je med vpadi na ozemlje Angole južnoafriška vojska (*South African Defence Force - SADF*) naletela ne le na angolske temveč tudi na kubanske čete, je JA pogojevala neodvisnost Namibije z umikom tujih čet iz Angole. Pri tem so jo podpirale ZDA. “S Kubo in Angolo smo 22. decembra 1988 podpisali sporazum, ki je bil osnova za neodvisnost

---

¹⁶ SWAPO – *South West African Peoples Organisation* – Jugozahodnoafriška ljudska organizacija.

Namibije in umik 50.000 kubanskih čet iz Angole” (de Klerk 1998: 273). Namibija je pod vodstvom Organizacije združenih narodov (OZN) izvedla svoje prve volitve in 21. marca 1990 razglasila neodvisnost.

“Mednarodno nadzorovane volitve so bile v drugem tednu novembra 1989 ...” (de Klerk 1998: 170). Prvi predsednik Namibije je postal Sam Nujoma, vodja SWAPO. Angleščina je afrikanščino spodrinila kot uraden jezik nove republike.

2.3 AGRESIJA JUŽNE AFRIKE NA SOSEDNJE DRŽAVE

“Po 2. sv. v. apartheid ni bil edini represivni rasistični režim v Afriki. Pod Johnom Vorsterjem je bila [JA] najmočnejši partner v t.i. ‘nesveti zavezi’, ki je vključevala portugalskega diktatorja Salazarja in uporniško britansko kolonijo Rodezijo pod Ianom Smithom” (Asmal in drugi 1997: 168). Vlada v Pretoriji je bila varno odrezana od črne Afrike z dvema portugalskima kolonijama (Mozambikom in Angolo), zasedeno Namibijo in Rodezijo. Z osamosvojitvijo sosednjih držav - Bocvane (1966), Lesota (1966), Mozambika (1975), Swazilanda (1968) in koncu portugalske diktature v letu 1974, se je “ne-sveta zveza” zamajala in JA se je usmerila na izsiljevanj svojih sosed z gospodarskimi in vojaškimi sredstvi. Lesoto, Bocvano in Swaziland, ki so z JA tvorile carinsko unijo, so zaradi gospodarske odvisnosti od agresivne sosede poimenovali “ujetniške države” (glej Asmal in drugi 1997: 174). Seznam vojaških posegov rasističnega režima v regiji je vključeval napade na Angolo (v podporo Jonas Savimbijevi opoziciji – Narodni zvezi za popolno neodvisnost Angole - *Uniao Nacional para a Independencia Total de Angola*, - UNITA), Zimbabve (v podporo Muzorewi proti Mugabeju), Namibijo (Demokratski Turnhalle zvezi - DTA, kot alternativo SWAPO-u), Botsvano, Lesoto in Mozambik.

Največ južnoafriških vojaških napadov je utrpela Angola, ki gospodarsko ni bila odvisna od Pretorije. “Po angolski neodvisnosti l. 1975 so ZDA zaprosile Južno Afriko in nekatere bolj umirjene afriške dežele, da priskočijo na pomoč UNITA in FLNA, antikomunističnima gibanjema v državi” (de Klerk 1998: 58). Zaradi sramotnega umika ameriških čet iz Vietnama istega leta, ameriška javnost namreč ni bila pripravljena pošiljati svoje vojske v Angolo. Za skrivno pomoč CIA Pretoriji je izvedel ameriški kongres, ki je prepovedal nadaljnje ameriško vmešavanje (glej de Klerk 1998:58). JA pa je nadaljevala z

napadi na oporišča namibijskih upornikov v Angoli in na gospodarske cilje, npr. rudnik železa Kassinga. Angolske "velike zaloge nafte so bile mamljiv cilj in Južna Afrika se je podala na serijo invazij, ki so imele namen uničiti angolsko osvobodilno gibanje MPLA, pomagati pa angolskima gibanjema FNLA in UNITA, ki sta bila bolj naklonjeni apartheidu" (Asmal in drugi 1997: 170).¹⁷

Kot je v svoji avtobiografiji napisal de Klerk, je "Južnoafriško vmešavanje v Angolo pomagalo ustaviti ekspanzijo vplivov SZ v južni Afriki" (de Klerk 1998: 58). V primeru Angole so se ZDA brez rizika izgubljanja ameriških življenj borile proti komunizmu. Napadi na sosednje države in notranja represija pa so izčrpavali človeško silo JA. Enoletna vojaška obveznost za belce, ki je bila uvedena l. 1967, je bila deset let kasneje podaljšana na dve leti. Kuba in JA sta se umaknili iz Angole l. 1988 (glej Nanda 1991: 8).

3 JUŽNOAFRIŠKO KRŠENJE DOLOČIL USTANOVNE LISTINE OZN IN SPLOŠNE DEKLARACIJE O ČLOVEKOVIH PRAVICAH

Nastanek OZN, pojav na novo dekoloniziranih držav in južnoafriški problem apartheida so veliko prispevali k preoblikovanju mnenja, odnosa in državne prakse do norm človekovih pravic in svoboščin. Načelo nediskriminacije je zapisano v Ustanovni listini (UL) OZN, Splošni deklaraciji o človekovih pravicah (SDČP) in mnogih kasnejših sporazumih in konvencijah.

Čeprav je preko svojega predstavnika generala Smutsa JA aktivno sodelovala pri oblikovanju UL OZN in bila med njenimi prvimi podpisnicami, je z vednostjo mednarodne skupnosti kršila določila že ob podpisu UL.

To poglavje preučuje določila mednarodnega prava zapisana v UL OZN in SDČP, ki jih vlada v Pretoriji ni upoštevala.

---

¹⁷ MPLA - Movimento Popular de Libertação de Angola – Angolsko osvobodilno gibanje in stranka je imelo sovjetsko podporo. FNLA - Frente Nacional para a Libertação de Angola – Narodna fronta za osvoboditev Angole.

3.1 USTANOVNA LISTINA ZDRUŽENIH NARODOV

3.1.1 SPOŠTOVANJE ČLOVEKOVIH PRAVIC IN OSNOVNIH SVOBOŠČIN

UL OZN je pogodba, ki obvezuje vse države članice k spoštovanju in izvrševanju določb, ciljev in načel, vsebovanih v dokumentu. Splošno spoštovanje človekovih pravic in osnovnih svoboščin ne glede na raso, spol, jezik ali vero je eden glavnih ciljev Organizacije. V UL je omenjeno na več mestih:

a) Besedilo preambule v drugem odstavku govori ...”da znova potrdimo vero v temeljne človekove pravice, dostojanstvo in vrednost človeške osebnosti...”.

b) 3. točka. 1. člena I. poglavja “Cilji in načela” našteje za enega od glavnih ciljev OZN “uresničevati mednarodno sodelovanje s tem, ... da se razvija in spodbuja spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero...”

c) IV. poglavje z naslovom: “Generalna skupščina” v 1. b. točki 13. člena govori o preučevanjih in priporočilih skupščine z namenom uveljavljanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero.

d) V c) odstavku 55. člena IX. poglavja “Mednarodno ekonomsko in socialno sodelovanje” naj se ZN zavzemajo za splošno in dejansko spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi, ne glede na raso, spol, jezik ali vero.

e) V naslednjem členu št. 56. istega poglavja, pa “Vsi člani Organizacije se zavežejo delati skupaj in posamezno v sodelovanju z Organizacijo, da se dosežejo cilji, navedeni v 55. členu.”

f) V 2. točki 62. člena X. poglavja “Ekonomski in socialni svet” so zapisana priporočila VS z namenom, da se zagotovi dejansko spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi.

g) Spodbujanje spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin za vse ljudi ne glede na raso, spol, jezik ali vero.... je omenjeno tudi v c) točki 76. člena XII. poglavja z naslovom "Mednarodni skrbniški sistem."

Nasprotno prej omenjenim načelom UL je južnoafriški Zakon o popisu prebivalstva (*The Population Registration Act 1950*) razdelil Južnoafričane v rasne skupine. Zakon je postal osnova rasnega razlikovanja med štirimi rasami: belci, mešanci, Azijci in Bantujci.

3.1.2 VAROVANJE MEDNARODNEGA MIRU IN VARNOSTI

Pretorija je s politiko agresije na sosednje države kršila prvotni cilj UL OZN, ki je zapisan v:

1. odstavku 1. člena I. poglavja: "varovati mednarodni mir in varnost ... in si prizadevati, da se mednarodni spori ali situacije, ki bi utegnile privedi do kršitve miru, zgladijo ali uredijo z mirnimi sredstvi ...".

b) v 4. točki 2. člena I. poglavja: "Vsi člani naj se v svojih mednarodnih odnosih vzdržujejo grožnje s silo ali uporabe sile, ki bi bila naperjena proti ozemeljski nedotakljivosti ali politični neodvisnosti katerekoli države ..."

3.1.3 SPOŠTOVANJE ENAKOPRAVNOSTI LJUDSTEV IN NJIHOVE SAMOODLOČBE

Z okupacijo Namibije je JA kršila 2. točko 1. člena I. Poglavja UL OZN, ki za enega izmed ciljev navede: "razvijati med narodi prijateljske odnose, sloneče na spoštovanju načela enakopravnosti ljudstev in njihove samoodločbe ..."

3.1.4 NEIZVRŠEVANJE RESOLUCIJ VARNOSTNEGA SVETA

Neizvrševanje resolucij Varnostnega sveta (VS) OZN predstavlja nespoštovanje 25. člena V. poglavja "Varnostni svet" po katerem "člani Združenih narodov soglašajo v tem, da sprejmejo in izvršijo odločbe Varnostnega sveta v skladu s to Ustanovno listino."

Zaradi kršenja načel UL bi lahko bila JA po 6. členu II. poglavja "Članstvo" na priporočilo VS Generalni skupščini (GS) izključena iz OZN.

3.2 SPLOŠNA DEKLARACIJA O ČLOVEKOVIH PRAVICAH

GS je sprejela SDČP 10. decembra 1948. Dokument ni pravno zavezujoč, služi pa kot osnova za druge pravno zavezujoče konvencije OZN o človekovih pravicah.

Zakonodaja apartheida je proizvedla poplavo zakonov, ki so omejili različnim rasnim skupinam različna področja življenja. Zaradi obsežnosti teme, se bom omejila le na nekatere zakone. Navedla bom tudi člen Deklaracije, ki so ga južnoafriški zakoni kršili.

3.2.1 SPLOŠNE PRAVICE

Z ločevanjem rasnih skupin je zakonodaja apartheida kršila prva dva, najbolj splošna člena SDČP:

št. 1: "Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice...." in št. 2: "Vsakdo je upravičen do uživanja vseh pravic in svoboščin, ki so razglašene s to deklaracijo, ne glede na raso, barvo, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje.... Nadalje ni dopustno nikakršno razlikovanje glede na politično ali pravno ureditev ali mednarodni položaj dežele ali ozemlja, ki mu kdo pripada, pa naj bo to ozemlje neodvisno, pod skrbništvom, nesamoupravno ali kakorkoli omejeno v svoji suverenosti."

3.2.2 POSEBNE PRAVICE

3.2.2.1 Politične pravice (pravica do voljenja, do biti voljen in ostale oblike predstavljanja)

V prvem odstavku 21. člena je zapisano, da ima "vsakdo pravico sodelovati pri opravljanju javnih zadev svoje države bodisi neposredno ali po svobodno izbranih predstavnikih" in v tretjem: "Volja ljudstva je temelj javne oblasti; ta volja se mora izražati v občasnih in poštenih volitvah, ki morajo biti splošne ob načelu enakosti in tajnega glasovanja ..."

Zakon o bantu samoupravi (*Promotion of Bantu Self Government Act 1959*) je odvzel črncem omejeno volilno pravico in jih prenesel v osem etničnih bantustanov.¹⁸ “Načrt nam ni dal svobode v ‘belih’ območjih niti neodvisnosti v nam namenjenih območjih” (Mandela 1994: 200). Vlada je v letih 1960-70 nasilno preselila 3 milijone črncev na “njim” namenjena ozemlja, kjer naj bi ohranjali tradicije plemen. Tri četrtine prebivalstva naj bi živele na trinajst odstotkih manjvrednega ozemlja. S tem je vlada v Pretoriji upala, da bo tako zavedla svetovno mnenje in institucionalizirala apartheid. S politiko bantustanizacije so črnici v beli JA dobili status tujcev.

Mešancem, ki so imeli na Kapu volilno pravico preko 100 let, je t.i. Zakon o ločenem predstavništvu (*The Separate Representation of Voters Act 1959*) vzel volilno pravico in jo prenesel na bele predstavnike. Oni in Indijci so dobili Predstavniška sveta mešancev oz. Indijcev (*The Coloured Persons Representative Council*) s posvetovalno vlogo.

3.2.2.2 Državljanstvo

Člen št. 15 (2) Nikomur se ne sme samovoljno vzeti državljanstva ali zakonite pravice do spremembe državljanstva.

Zakon o državljanstvu (*The Citizenship Act 1970*) je črncem odvzel Južnoafriško državljanstvo in jim določil državljanstvo v “njihovem” bantustanu.

3.2.2.3 Svoboda gibanja in bivanja

Prvi odstavek 13. člena SDČP: “Vsakdo ima pravico do svobodnega gibanja in do izbire prebivališča znotraj meja določene države.”

Vsem nebelim rasam je Zakon o ureditvi mestnih območij (*The Native Urban Areas Consolidation Act 1945*) prepovedal nakup zemlje na območjih, ki jih je vlada rezervirala za belce. Zakon o skupinskih območjih (*The Group Areas Act 1950*) “... je bil osnova residenčnega apartheida. Po zakonih je vsaka rasna skupina lahko posedovala zemljo,

---

¹⁸ Zakon o predstavništvu črncev (*The Representation of Natives Act 1936*) je določil kapskim črncem izvolitev treh belih predstavnikov v parlamentu.

zasedla prostore in trgovala samo na svojem ločenem ozemlju” (Mandela 1994: 106). Zakon je navedel pogoje, pod katerimi so izjemoma pripadniki nebelih skupin smeli prebivati na “belih” območjih. Obvezne prepustnice za črnce, ki jih je uvedel Zakon o prepustnicah ali dovolilnicah za gibanje (*Pass Law 1952*), so vsebovale osebne podatke, dokazila o delu, plačanih davkih in plemenskem poreklu. Vstop črncem na urbano ali drugače prepovedano območje brez posebnega dovoljenja je reguliral Zakon o domorodcih (*Native Laws Amendment Act 1952*). T.i. mali apartheid (*petty apartheid*) je ločil ‘*Blanke*’ in ‘*Nie-Blanke*’ v cerkvah, bolnicah, plažah, javnem prevozu, športnih klubih itd.

Zakon o bantu zakonodaji (*The Bantu Laws Act 1964*) je vpeljal administrativno kontrolo nad gibanjem in zaposlovanjem črncev na belih območjih.

3.2.2.4 Izobraževanje

Člen št. 26 (1) “Vsakdo ima pravico do izobrazbe. .... Višje šolanje mora biti na osnovi doseženih uspehov vsem enako dostopno.”

Zakon o bantu izobraževanju (*The Bantu Education Bill 1953*) je odvzel Oddelku za izobraževanje kontrolo nad črnskimi šolami in jo prestavil na Oddelek za zadeve domorodcev. Dotedanji izobraževalni sistem za črnce so ustanovili angleško govoreči misionarji. “Zakon je dal afriškimi osnovnim in srednjim šolam, ki so jih vodile cerkev ali misionarske organizacije, na izbiro, da so predale šole vladi, ali pa postopno izgubile podporo; izobraževanje Afričanov je prevzela vlada, ali pa za Afričane ni bilo izobraževanja” (Mandela 1994: 145). Mnenje dr. Voerwoerda, takratnega ministra za šolstvo, je bilo, da so morali biti ljudje izučeni v skladu z njihovimi priložnostmi v življenju. “Toda posledice Bantu izobraževanja so se povrnile in preganjale vlado na nepredvidene načine. Prav Bantu izobraževanje je proizvedlo v 1970-ih najbolj jezno, uporno generacijo črne mladine, ki jo je država kdaj izkusila” (Mandela 1994: 148). Univerzitetno izobraževanje za črnce je obravnaval Razširjeni zakon o univerzitetnem izobraževanju (*The Extension of Universities Education Act 1959*), ki je Afričanom prepovedal vstop na mnogorasne angleške univerze (afrikanerske so bile vedno segregirane) in ustanovil ločene univerze za črnce.

3.2.2.5 Pravica do lastnine

Deklaracija v 17. členu navaja pravico do lastnine: prvi odstavek: “Vsakdo ima pravico do premoženja, tako sam, kakor tudi skupno z drugimi” in v 2. členu: “Nikomur ne sme biti premoženje samovoljno vzeto.”

Zakon o posesti zemlje za Azijce in o predstavnštvu Azijcev (*Asiatic Land Tenure and Indian Representation Act* 1946) je omejil nakup nepremičnin in naselitev Azijatom v Provincii Natal in dopolnil zakon glede posedovanja nepremičnin in bivanja isti skupini v Transvalu. Kasnejša Zakon o skupinskih območjih in njegovo dopolnilo (*Group Areas Act* 1950 in *Group Areas Amendment Act* 1952) pa sta odvzela posest vsem nebelim rasam, ki so živele na območju, ki ga je zakon predvidel za belo poselitev (glej United Nations 1953: 72).

3.2.2.6 Zapor in pridržanje

Naslednja dva zakona apartheida sta kršila 3. člen, 9. člen in 1. odstavek 11. člena Deklaracije, v katerih je zapisano: “Vsakdo ima pravico do življenja, prostosti in do osebne varnosti”, v 9. členu: “nihče ne sme biti samovoljno zaprt, pridržan ali izgnan” in 11. členu: “Vsakdo, ki je obtožen kaznivega dejanja, ima pravico, da velja za nedolžnega, dokler ni spoznan za krivega v skladu z zakonom o javnem postopku, v katerem so mu dane vse možnosti, potrebne za njegovo obrambo.”

Po dodatku zakona o domorodcih (*Native Laws Amendment Act* 1952) je država črnce po aretaciji lahko odstranila iz določenega območja in poslala v delovno kolonijo. Zapor brez sojenja do 180 dni pa je dovolil Zakon o kazenskem postopku (*The Criminal Procedure Act* 1955).

3.2.2.7 Delo

V prvem odstavku 23. člena SDČP je zapisano: “Vsakdo ima pravico do dela in proste izbire zaposlitve, do pravičnih in zadovoljivih pogojev dela in do varstva pred

nezaposlenostjo;” in v drugem: “Vsakdo ima, brez kakršnekoli diskriminacije, pravice do enakega plačila za enako delo.”

Zakon o domorodnih gradbenih delavcih (*Native Building Workers Act 1951*) je določil pogoje najema, zaposlitve in nagrade za delo črnih gradbenih delavcev in jim prepovedal delo na gradbiščih v urbanih območjih (glej United Nations 1953: 79).

3.2.2.8 Družinske pravice

Člen št. 16 navaja v prvem odstavku: “Polnoletni moški in ženske imajo brez kakršnihkoli omejitev glede na raso, državljanstvo ali vero pravico skleniti zakonsko zvezo in ustanoviti družino. Upravičeni so do enakih pravic v zvezi z zakonsko zvezo, tako med zakonsko zvezo kot tudi, ko ta preneha”, v drugem “Zakonska zveza se sme skleniti samo svobodno in s polno privolitvijo obeh bodočih zakoncev,” in v tretjem “Družina je naravna in temeljna celica družbe in ima pravico do družbenega in državnega varstva.”

Do takrat še dovoljene mešane zakonske zveze med Evropejci in neevropejci je končal Zakon o prepovedi mešanih zakonov (*The Prohibition of Mixed Marriages Act 1949*) (glej United Nations 1953: 24).

3.2.2.9 Socialna varnost

Na 25. člen Deklaracije, odstavek št. 1. “Vsakdo ima pravico do takšne življenjske ravni, ki zagotavlja njemu in njegovi družini zdravje in blagostanje ...”; in na 23. člen, odstavek št. 4.: “Vsakdo ima pravico sodelovati pri ustanavljanju sindikata ali pridružiti se sindikatu za zavarovanje svojih interesov” so se nanašali naslednji zakoni apartheida:

Zakon o zaščiti ob nezaposlenosti (*Unemployment Insurance Act 1946*) je določil plačilo v drugačni višini nezaposlenim osebam različnih ras. Neenotne odškodnine za pripadnike različnih ras je uzakonil Zakon o odškodnini delavcem (*Workmen's Compensation Amendment Act 1946*). Popolnoma invalidnemu domorodcu je pripadla enkratna vsota, medtem ko je Evropejcu v enakih razmerah pripadala invalidska pokojnina (glej United

Nations 1953: 83). Mešane sindikate pa je prepovedal Zakonom o industrijski pomiritvi (*The Industrial Conciliation Amendment Act 1956*).

3.2.2.10 Svoboda mišljenja, izražanja in informacij

19. člen Deklaracije “Vsakdo ima....pravico, da lahko išče, sprejema in širi informacije in ideje s kakršnimikoli sredstvi...” je kršil Zakon o publikacijah in razvedrilu (*The Publications and Entertainment Act*), ki je uvedel strogo cenzuro. Albertu Hertzogu, ministru za pošto in telekomunikacije pa je uspelo zaustaviti prihod televizije v JA do 1. 1975.

4 OZN IN JUŽNA AFRIKA. RESOLUCIJE IN VETA

Povečano število novih afriških in azijskih članic (glej tabelo 4.1) v GS je doprineslo k čedalje večji podpori načelu rasne enakosti znotraj konteksta povojnih človekovih pravic. Članice, ki so videle v apartheidu in vladi bele manjšine na jugu Afrike preostanek kolonializma, so zahtevale odločne akcije VS.

Čeprav je južnoafriška problematika prihajala na dnevni red vseh organov OZN, je VS edini, ki ima mandat za sprejemanje obveznih ukrepov proti državi, ki krši določbe UL. Posebne pravice VS za posredovanje, so v UL navedene v poglavjih št. VI, VII, VIII in XII. V primeru hudih nasprotij med državami so v skladu s VII. poglavjem VS na voljo priporočeni in obvezni ukrepi po členu št. 41, ki ne vključujejo uporabe oboroženih sil (le-to navaja 42. člen UL). VS pa mora najprej po 39. členu istega poglavja ugotoviti, če resnično obstaja grožnja miru, kršitev miru ali agresivno dejanje.

Tabela 4.1: Naraščanje števila držav članic OZN v obravnavanem obdobju

	Evropa	Afrika	Azija, Pacifik	Latinska Amerika, Karibi	ZDA, Stari Comonw.	Skupno št. članic OZN
Število ustanovnih članic OZN	15	4	8	20	4	51
Leto						
1946	2		2			55
1947			2			57
1948			1			58
1949			1			59
1950			1			60
1951						60
1952						60
1953						60
1954						60
1955	10	1	5			76
1956		3	1			80
1957		1	1			82
1958		1				83
1959						83
1960		16	1			100
1961		3	1			104
1962		4		2		110
1963		2	1			113
1964	1	1				115
1965		1	2			118
1966		2	1	2		123
1967						123
1968		3				126
1969						126
1970			1			127
1971			5			132
1972						132
1973	2			1		135
1974		1	1	1		138
1975		4	1	1		144
1976		2	1			147
1977		1	1			149
1978			1	1		151
1979				1		152
1980		1		1		154
1981			1	2		157
1982						157
1983				1		158
1984			1			159
1985						159
1986						159
1987						159
1988						159

1989						159
1990	0	1	-1			159
Skupaj	30	52	40	33	4	159

Vir: Bailey, Sidney D. (1995): *The United Nations, A Concise Political Guide*. 3. izdaja, Macmillan Press, Ltd., London

Vsaka članica VS ima en glas, pri odločanju o bistvenih zadevah pa je potrebna ne samo večina glasov, temveč pozitivni glasovi vseh stalnih članic. Če katera od stalnih članic izrazi svoje neodobranje z vzdržanim glasom, se predlog kljub temu šteje za sprejet.

Države, ki so predlagale osnutke resolucij z obveznimi ukrepi do Pretorije, so morale premostiti tri prepreke: kot prvo je bilo treba prepričati VS, da je na dnevni red vključil južnoafriško problematiko, kot drugo da je situacijo na jugu Afrike VS opredelil po 39. členu in, zadnjo da stalne članice pri glasovanju o predlogih resolucij niso uporabile veta.

4.1 SPREJEMANJE RESOLUCIJ

4.1.1 APARTHEID

Obdobje apartheida in obravnave JA v OZN sem razdelila na dve časovni obdobji. Prvo, ki je potekalo od ustanovitve OZN do l. 1959, opredeljuje vrsta pritožb nad politiko Pretorije in pozivi južnoafriški vladi, da izpolni obveznosti, ki so ji bile naložene s podpisom UL. Drugo obdobje pa se je začelo po poboju v Sharpevillu. Zanj značilen je bil sprejem številnih resolucij v VS in GS. Istočasno je potekala množična mednarodna akcija za sprejem sankcij proti JA.

4.1.1.1 Med leti 1946 in 1959

“Južna Afrika je bila zaradi svoje nečloveške notranje politike v Južni Afriki (ki je enaka tisti v Namibiji) že v petdesetih letih predmet razprave v generalni skupščini OZN in obtožena, da krši temeljne človekove pravice, kakršne izhajajo iz ustanovne listine OZN in Splošne deklaracije o pravicah človeka” (Bučar 1984: 147).

“Vprašanje rasne diskriminacije v Južni Afriki je prišlo pred Generalno skupščino na njeni prvi seji l. 1946, ko je vlada Indije vložila pritožbo, ker so bili ljudje indijskega porekla v

Južni Afriki v nasprotju z dogovori med vlado Indije in Unijo Južne Afrike v l. 1927 in 1932 podrvženi diskriminaciji in prikrajšani za svoje osnove pravice” (United Nations 1994: 9). Pretorija je namreč isto leto sprejela Zakon o posesti zemlje za Azijce in predstavništvu Azijcev, ki (predvsem) Indijcem ni dovoljeval nakupa zemlje in direktnega predstavništva v parlamentu. Indija je tudi prva opozorila na nevarnost politike apartheida.

GS je 2. decembra 1950 prvič razglasila, da je “... politika ‘rasne segregacije’ (apartheid) nujno osnovana na doktrinah rasne diskriminacije” (United Nations 1994: 10). Pretorija je insistirala, da je bila zadeva pod notranjo jurisdikcijo in se je sklicevala na 7. točko 2. člena I. poglavja UL, pri čemer jo je podpiralo veliko držav, kljub temu, da se niso strinjale s politiko apartheida.¹⁹ A. Parsons, britanski predstavnik v VS, je kasneje napisal: “Samo v primeru Južne Afrike je Varnostni svet imel notranjo strukturo članice za dovolj pomembno za mednarodni mir in varnost, da si je zadal, da skupaj s celotno OZN ‘družino’ izpelje fundamentale spremembe v notranjih zadevah članice” (Parsons 1995: 94).

Komisija o rasni situaciji v JA (UNCORS), ki jo je ustanovila GS za preučitev kršitev ciljev in načel UL, je prišla do ugotovitve, da se problem je uvrščal med pristojnosti OZN in da je bila osnova politike apartheida - doktrina rasnega razlikovanja in superiornosti - znanstveno napačna in izredno nevarna za notranji mir in mednarodne odnose. Pretorija pa s komisijo ni želela sodelovati in od l. 1956 je bila njena prisotnost na zasedanjih ZN le še simbolična. JA je izstopila l. 1955 iz UNESCO, l. 1963 iz FAO in 1964 iz ILO. Pretorija je ostala članica OZN, čeprav ni plačevala svojih polnih pristojbin, ker se ni želela izpostaviti nevarnosti, da bi jo na njenem sedežu zamenjala črnska vlada v izgnanstvu (glej Barber 1999: 209).

4.1.1.2 Med leti 1960 in 1990

Že od l. 1960 je GS v praktično soglasno sprejetih resolucijah proglasila situacijo v JA za nevarno mednarodnemu miru in varnosti.²⁰ Od VS je zahtevala proti Pretoriji uporabo ukrepov po VII. poglavju UL in apartheid označila kot očitno kršitev UL in SDČP. GS je pozvala članice na sprejem konkretnih ukrepov, n.pr.: prekinitev diplomatskih odnosov, prepoved pristajanja južnoafriških plovil, bojkot južnoafriškega blaga in prekinitev prodaje orožja in vojaške opreme.

OZN je ustanovila Posebni odbor proti apartheidu, katerega začetna naloga je bila spremljanje politike Pretorije in poročanje Organizaciji. Odbor je v sodelovanju z drugimi vladami, Organizacijo afriške enotnosti (OAE), anti-apartheid gibanji itd., promoviral embargo na orožje, nafto in druge ekonomske sankcije, kot tudi športne, kulturne in potrošniške bojkote.²¹

Poziv Odbora h prekinitvi odnosov z JA je upoštevala večina vlad, ignorirale pa so ga glavne gospodarske partnerice JA in mednarodne korporacije. Skupščina je grajala obnašanje Združenih držav Amerike (ZDA), Velike Britanije (VB), Francije, ZR Nemčije, Izraela, Japonske, Italije, Portugalske, Belgije, Čila in Švice ter multinacionalk. Obtoževala jih je prispevanja k povečani možnosti nasilnega konflikta v JA.

Po pokolu v Sharpevelli je na pobudo afriških in azijskih članic OZN VS l. 1960 prvič obravnaval situacijo v JA in sprejel resolucijo št. 134 (vzdržali: Francija in VB). Neodločno besedilo resolucije je situacijo v JA ocenilo kot "potencialno" grožnjo mednarodnemu miru in varnosti. Pretorija je bila pozvana, da opusti politiko apartheida. Srečanje med Generalnim sekretarjem OZN - Dagom Hammarskjöldom in ministrskim predsednikom JA pa ni prineslo zaželjenih uspehov (glej Nanda 1991: 4).

---

¹⁹ "Nobena določba te Ustanovne listine ne daje pravice Združenim narodom, da bi se vmešavali v zadeve, ki po svojem bistvu sodijo v notranjo pristojnost držav ...".

²⁰ Npr. resoluciji 1598 in 1663 iz leta 1961.

²¹ JA je bila l. 1964 izključena iz Olimpijskih iger.

VS je v 181. resoluciji (vzdržali: Francija in VB) iz l. 1963 označil situacijo kot resno motečo za mednarodni mir in varnost in pozval članice na embargo orožja, municije in vojaških vozil. Ker resolucija ni bila sprejeta po VII. Poglavju, ni bila obvezujoča. Ista resolucija je ustanovila t.i. Skupino ekspertov, ki naj bi našla pot do rešitve južnoafriške situacije.²² Eksperti so menili, da bi morala biti bodočnost dogovorjena v svobodnih pogajanjih med vsemi Južnoafričani. Vlado v Pretoriji so povabili na pogovore, vendar je le-ta ponovno zavrnila sodelovanje. Skupina je v primeru nadaljnega nesodelovanja JA priporočila uvedbo gospodarskih sankcij proti Pretoriji (glej Nanda 1991: 5).

Resolucija št. 182 je pozvala članice na spoštovanje resolucije št. 181 in Pretorijo, da izpusti priprte nasprotnike politike apartheida. L. 1964 je VS obravnaval predvsem smrtne obsodbe na močno odmevnem Rivonia sojenju. Dve resoluciji, 190. (vzdržale: Francija, VB in ZDA) in 191. (vzdržali: Francija, SZ) sta pozvali JA, da ustavi sojenje vodjem antiapartheid gibanj, med njimi Nelsonu Mandeli. Resolucija št. 191 je ustanovila Ekspertni odbor, ki naj bi bil sestavljen iz predstavnikov vseh članic VS, katerega cilj je bila preučiti izvedljivost in učinkovitost možnih ukrepov proti Pretoriji.

Zaradi nesporazumov med člani je Odbor prišel do sklepov z glasovanjem (Francija ni sodelovala). Večina je menila, da Pretorija na gospodarske ukrepe ni bila zelo občutljiva, vendar bi na sankcije ne bila imuna. Priporočeni so bili trgovski embargo, embargo na nafto in na orožje. Ker poročilo ni imelo dovolj podpore, ga VS ni obravnaval (glej Nanda 1991: 5).

Pretorija se je pritožila nad resolucijami, ki so po njenem mnenju predstavljale intervencijo v sodne procese članice. Zavrnila pa je tudi povabilo na razpravo, saj je menila, da bi to pomenilo, da si je odrekla suverenosti v korist OZN.

Članice OZN so soglašale glede kategorične obsodbe apartheida kot očitne kršitve UL in SDČP. Zagovarjale so pravico vseh ljudi, da odločajo o usodi svoje države in zahtevale od Pretorije, da konča represijo in zagotovi amnestijo vsem obsojenim ali pridržanim zaradi

---

²² Skupina je bila ustanovljena na iniciativo danskega zunanjega ministra, ki je menil, da sankcije ne bodo zadostovale za rešitev južnoafriškega problema. OZN naj bi pokazala alternativo apartheida – resnično demokratično družbo z enakimi pravicami za vse posameznike, ne glede na raso.

opozicije apartheidu. Enotne so bile tudi glede izvajanja pritiska na Pretorijo z namenom, da se zaustavita represija in politika apartheida, kakor tudi glede nudenja pomoči žrtvam apartheida in širjenja informacij. Do nesoglasij med državami pa je prišlo glede izbire postopkov. Nove neodvisne države, SZ in druge socialistične države so menile, da bi bila najbolj učinkovite popolna izolacija Pretorije z diplomatskimi, gospodarskimi in ostalimi sankcijami (npr. izključitev iz OZN). Nasprotno pa je skupina južnoafriških gospodarskih partneric zagovarjala postopno vključevanje črncev v politični sistem in ugovarjala sankcijam, ki bi ogrozile ne samo južnoafriško gospodarstvo temveč tudi ekonomije sosednjih držav. Prva skupina je očitala drugi sodelovanje z apartheidom in s tem izničenje izgub ostalih držav. Nesporazumi znotraj VS pa so omogočili režimu v Pretoriji vztrajanje pri svoji politiki.

“Od l. 1965 dalje se je pričelo postavljati vprašanje pooblastila delegacije Južne Afrike na zasedanjih Generalne skupščine, od leta 1970 se pooblastila niso več overjala in od 12. 11. 1974 velja zanjo prepoved sodelovanja pri delu Generalne skupščine” (Bučar 1984: 143). Predlog osnutka o izključitvi JA iz OZN je bil v VS zavrnjen s trojnim vetom Francije, VB in ZDA, kar je še poudarilo razliko med večinskim mnenjem v GS in VS.

L. 1970 je VS z resolucijo št. 282. (vzdržale: Francija, VB, ZDA) in dve leti kasneje še s podobno resolucijo št. 311. (vzdržala: Francija) ojačal prostovoljen embargo in obsodil njegove kršitve. Priznal je legitimnost boja zatiranih v JA in njihovih zahtev po človekovih in političnih pravicah.

GS je v posvetovanju z Organizacijo afriške enotnosti priznala osvobodilna gibanja v JA za legitimne predstavnike večine in pričela vabiti ANC in PAC kot opazovalce na svoje sestanke.

Apartheid je GS l. 1966 proglasila za “zločin proti človečnosti”, vendar je šele 1973. sprejela in dala v podpis Mednarodno konvencijo o zatiranju in kaznovanju zločina apartheida. Prvi člen je deklariral apartheid kot zločin proti človečnosti, ki so ga bile podpisnice dolžne preganjati. Resolucije so namesto besede “vlada” začele uporabljati izraz “režim”, “rasistični režim” ali “režim apartheida”.

VS je l. 1976 po uporu v Sowetu s 392. resolucijo obsodil Pretorijo zaradi masovnega nasilja in pobojev črnih šolskih otrok in študentov. Umoru Steva Bika so sledile l. 1977 tri resolucije VS. Resolucija 417 je zahtevala izpustitev nasprotnikov apartheida in pozvala Pretorijo na končanje prepovedi organizacij in medijev, ki niso bili naklonjeni apartheidu, "bantu" šolanja in politike bantustanizacije. Potrdila je pravico do samoodločbe ljudstva JA (glej Nanda 1991: 6).

Novembra istega leta je 418. resolucija uporabila 39. člen UL in proglasila obvezne ukrepe v skladu s VII. poglavjem. VS je sprejel obvezni embargo na orožje in vojaški material, ustavil je licence za izdelavo prej omenjenega in prepovedal sodelovanje pri razvoju in izdelavi nuklearnega orožja.²³

Resolucija 418 je bila sprejeta po treh neuspešnih osnutkih, ki so jih zavrnile Francija, VB, ZDA (kakor tudi ZR Nemčija in Kanada kot nestalne članice VS). Prvič je bil uveden obvezen embargo na orožje. V tem obdobju je bil predsednik ZDA demokrat Carter, v VB je bila na oblasti laburistična stranka, v Zahodni Nemčiji in Kanadi pa sta vladali socialno-demokratski stranki. "Sedemnajst let po poboju v Sharpevillu, trinajst let po zaprtju Mandele in mnogih drugih, po krvavih zadužitvah demonstracij, grobih kršitvah človekovih pravic nebelcev, ustanovitvi bantustanov, uvedenih Zakonov o prepustnicah so se Zahodne sile končno zedinile za prisilni in ne prepričevalni pristop" (Parsons 1995: 99). "Obvezen embargo na orožje je bil anomalija v zbirki sankcij proti Južni Afriki" (Klotz 1995: 51).

Resolucija št. 418 pa ni imela velikega učinka. Pretorija si je medtem ne samo pridobila potrebno tehnološko znanje in industrijsko bazo za izdelavo konvencionalnega orožja, temveč postala celo njegova izvoznica. Proizvajala je celo nuklearno orožje. Povrhu pa je

---

²³ Nuklearno orožje je JA razvila pod vodstvom takratnega ministra za obrambo in kasnejšega predsednika P. W. Bothe. Kot pravi de Klerk v svoji avtobiografiji, je JA potrebovala to vrsto orožja zaradi strahu pred sovjetsko ekspanzijo na jugu Afrike, obrambe proti kubanskim enotam in, ker bi zaradi mednarodne izoliranosti po letu 1975 ne mogla računati na zunanjo pomoč. Po de Klerkovemu prevzemu vodstva države naj bi bila opuščena razvoj in izdelava orožja, zaloge pa so bile uničene.

nekaj držav JA še naprej prodajalo dvonamensko opremo in kršilo embargo.²⁴ Resolucija 421 je ustanovila Odbor o kršitvah embarga na orožje.²⁵ Ker vlade niso bile pripravljene izdajati informacij o svojih kršitvah embarga, je Odbor zaprosil za pomoč sindikate, organizacije in posameznike.²⁶ GS pa je medtem pozvala južnoafriško mladino, da se ne javi v vojsko in hkrati zaprosila države članice, da pomagajo ubežnikom.

Washington in London sta postala še popustljivejša do JA, ko sta prišla na oblast republikanski predsednik Reagan v ZDA (1980-88) in konzervativna premierka Margaret Thatcher v VB (1979-90). Nova ameriška politika t.i. konstruktivnega angažmaja je s polno podporo Londona zamenjala že tako šibko politiko sankcij.²⁷ Nasprotno pa je Francija od Mitteranda naprej spremenila svojo odnos do Pretorije in je v VS prenehala blokirati ukrepe proti režimu v Pretoriji.

Resolucije VS so obsojale apartheid in priznale legitimnost boja proti njemu. Pozivale so Pretorijo, da izpusti politične zapornike in ne izvede smrtnih kazni, npr. l. 1980 resolucija 473, l. 1982. resoluciji 503 in 525, l. 1983 št. 533 in l. 1984 resolucija št. 547. Tovrstne resolucije so bile sprejete soglasno.

Resolucija št. 554 (vzdržale VB in ZDA) je l. 1984 razglasila novo južnoafriško ustavo s trodomnim, raso ločenim parlamentom za nično in neveljavno ter v nasprotju z UL. VS je menil, da je bil namen Pretorije povzročiti konflikt med zatiranimi. Resolucija 556 (vzdržale ZDA) je obsodila pomore, zahtevala odpravo politike bantustanizacije in izpustitev političnih nasprotnikov. Resolucija št. 558. je po Bothinem obisku evropskih

---

²⁴ Resolucija GS je l. 1989 obsodila Izrael zaradi dobave nuklearne tehnologije Pretoriji, Čile zaradi prodaje južnoafriške vojaške opreme in dveh korporacij v ZR Nemčiji zaradi prodaje načrtov za izdelavo podmornic. Prav tako je Francijo, ZR Nemčijo, Izrael, VB in ZDA v letih 1990 in 1991 opominjala zaradi kršenja embarga na orožje in sodelovanja s Pretorijo na nuklearnem področju. (Resolucije GS št. A/RES/44/271 I, 22. november 1989, A/RES/45/176 C, 19. december 1990, A/RES/46/79 C, 13. december 1991. Zadnji dve resoluciji omenjata menjavo nafte za južnoafriško orožje in drugo kršenje embarga).

²⁵ Članstvo v odboru je odbila skupina zahodno-evropskih in drugih držav, vendar je zaradi tega Odbor deloval bolj enotno.

²⁶ S tem je bil povezan nastanek Britanskega antiapartheid gibanja in Svetovne kampanje proti vojaškemu in nuklearnemu sodelovanju z JA v l. 1978.

²⁷ Ameriško politiko konstruktivnega angažmaja je oblikoval pomočnik državnega sekretarja za afriške zadeve Chester Crocker. Osnovana je bila na dveh idejah: da bi reforme v JA morale biti nadzorovane, situacija v regiji pa pred tem pod kontrolo. Politika konstruktivnega angažmaja je bila del večje sheme, ki naj bi oslabil vpliv SZ na jugu Afrike in njene povezave z uporniškimi gibanji.

prestolnic pozvala na spoštovanje embarga na izvoz orožja in prvič na prepoved uvoza orožja, municije in vojaških vozil, proizvedenih v JA (glej Nanda 1991: 10).

V l. 1985 je resolucija št. 560 obsodila Pretorijo zaradi pobojev neoboroženih črncev, ki so protestirali zaradi nasilne preselitve, aretacij članov stranke UDF in zahtevala brezpogojno izpustitev Mandele. Z resolucijo št. 569 (vzdržale VB, ZDA) je VS zahteval konec izrednega stanja in pozval države na prostovoljne ukrepe: suspenzijo novih investicij, prepoved uvoza zlatnikov, restrikcijo športnih in kulturnih odnosov, prekinitve bančnih izvoznih posojil in prodaje računalniške opreme za uporabo v policiji in vojski ter prepoved novih pogodb, ki so se nanašale na nuklearno energijo (glej Nanda 1991: 6).

V l. 1986 sta bili sprejeti dve resoluciji VS: 581. (vzdržali VB in ZDA) je obsodila Pretorijo zaradi agresije, terorizma in destabilizacije sosednjih držav, ki so nudile zatočišče beguncem, zahtevala takojšnjo odpravo bantustanov in konec prepovedi političnih organizacij, resolucija št. 591 pa je razširila embargo na orožje.

Tri resolucije sprejete l. 1988: 610 in 615 in 623 (pri zadnji vzdržale VB, ZDA) so od Pretorije zahtevale, da ne izvede izrečenih smrtnih kazni.

4.1.2 JUGOZHODNA AFRIKA OZ. NAMIBIJA

“S formalnim prenehanjem delovanja Društva narodov po II. sv. v. je prenehal obstajati tudi njegov mandatni sistem” (Bučar 1984: 148). V skladu z določili UL (XI., XII. in XIII. poglavje UL) je bil uveden skrbniški sistem. “Med drugim je 77. člen Ustanovne listine predvidel, da bodo v status skrbniškega sistema prišla vsa dotedanja mandatna ozemlja” (Bučar 1984: 148).

JA je menila, da njeno mandatno razmerje z JZA s prenehanjem obstoja Društva narodov ni zapadlo. Zaprošila je OZN za priznanje integracije ozemlja v Unijo. OZN je prošnjo zavrnila in povabila Pretorijo, da preda ozemlje v skrbniški sistem, s čemer pa se JA ni strinjala. Kljub temu je do l. 1949 pošiljala OZN mandatna poročila. To leto pa je vzpostavila odnos do JZA kot do lastnega ozemlja “... in pričela zagovarjati svoj naslov suverenosti na osnovi okupacije v I. svetovni vojni” (Bučar 1984: 149).

GS je zaprosila Meddržavno sodišče za mnenje glede mednarodnega statusa ozemlja JZA, obveznosti Unije in kompetence, ki si jo je prisvajala JA glede spreminjanja mednarodnega statusa ozemlja. Sodišče je menilo, da je bila Unija še naprej obvezna dostavljati poročila in posredovati peticije prebivalcev ozemlja, ni pa bila obvezna podpisati skrbniške pogodbe z OZN. Prav tako ni bila pristojna za unilateralno spreminjanje mednarodnega statusa ozemlja.

Pod pritiskom novih držav članic je GS OZN zahtevala pravice koloniziranih ljudstev in izražala kritike rasizma. “Tako so leta 1960 v OZN sprejeli tudi slovito deklaracijo (res. GS 1514/XV) o odpravi kolonializma, ki pa je tudi izrazila utrjujoči se *opinio iuris* v mednarodni skupnosti, da imajo vsa kolonizirana ljudstva, narodi v kolonijah, pravico do samoodločbe” (Bučar 1984: 149). Deklaracija je oslabil član 2 (7) UL o nevmešavanju v notranje zadeve države in pozvala na takojšnjo in brezpogojno neodvisnost vseh ozemelj. Z resolucijo 2145 (XXI) iz l. 1966 je Skupščina končala mandat Unije in odločila, da Pretorija ni imela pravice upravljati ozemlja, ki naj bi prešlo pod direktno odgovornost OZN.

Na rednem zasedanju l. 1968 je GS sprejela resolucijo 2372 (XXIII) “... s katero se na željo prebivalstva ozemlje preimenuje v Namibijo (po puščavi Namib) ” (Bučar 1984: 152).

Januarja l. 1968 je VS sprejel prvo resolucijo št. 245 glede JZA. Nanašala se je na Pretorijino neupoštevanje 2145. resolucije GS. Mesec in pol kasneje je VS z 246. resolucijo strogo grajal Pretorijino kljubovanje resoluciji št. 245 in potrdil ljudstvu Namibije pravico do svobode in neodvisnosti.

Resolucija št. 264 (vzdržale Francija, VB, ZDA) je l. 1969 razglasila ustanovitev bantustanov v Namibiji za nasprotno določilom UL. Resolucija št. 269 (vzdržale: Francija, VB, ZDA) istega leta je nadaljnjo okupacijo Namibije proglasila za nespoštovanje avtoritete OZN in priznala legitimnost boja ljudstvu Namibije. Pozvala je Pretorijo, da do 4. oktobra 1969 umakne svojo upravo iz ozemlja in zagrozila v nasprotnem primeru z uporabo ukrepov. Resolucija je pozvala članice na moralno in materialno pomoč ljudstvu Namibije v njihovem boju proti tuji okupaciji.

L. 1970 so sledile tri resolucije glede Namibije. Prva, št. 276 (vzdržali Francija, VB) je potrdila resoluciji GS št. 1514 in 2145 in razglasila nadaljnjo prisotnost Unije v Namibiji za nezakonito. Opozorila je vse države, ki so še poslovno delovale v Namibiji, da so delovale v nasprotju z resolucijo. Resolucija št. 283 (vzdržali: Francija in VB) je ustanovila Fond za Namibijo za pomoč beguncem in Izobraževalni program za Namibijce. V resoluciji št. 284 (vzdržali: SZ, VB) je Svet zaprosil Meddržavno sodišče za mnenje glede zakonskih posledic za države v zvezi z nadaljnjo prisotnostjo Pretorije v Namibiji navkljub resoluciji št. 276. "Vse poglobitve mednarodnopravne dileme v zvezi z Namibijo je odpravilo mednarodno sodišče v Haagu s svojim svetovalnim mnenjem iz leta 1971" (Bučar 1984: 143). Meddržavno sodišče je v menilo, da je bila nadaljnja prisotnost JA v Namibiji nezakonita in da je morala Pretorija umakniti svojo administracijo iz ozemlja. Po istem mnenju so bile članice obvezne priznati nezakonitost prisotnosti Unije, niso smele sklepati mednarodnih pogodb z JA, ki bi implicirale priznanje Namibije kot njenega sestavnega dela, in ne pošiljati diplomatskih misij, ki bi imele pod jurisdikcijo tudi to ozemlje. Prav tako niso smele sklepati gospodarskih pogodb, ki bi vključevale Namibijo.

Resolucija št. 301 (vzdržali Francija in VB) iz l. 1971 je razglasila nadaljnjo prisotnost južnoafriške uprave v Windhoeku za mednarodno nezakonito dejanje in kršitev mednarodnih obveznosti, JA pa zaradi kršitev mednarodnih obveznosti še naprej odgovorno mednarodni skupnosti. Leto kasneje so se štiri resolucije VS nanašale na Namibijo. Št. 309 je pozvala Generalnega sekretarja, da vzpostavi stike z vpletenimi stranmi za izvedbo samoodločbe in neodvisnosti Namibije. Resolucija št. 310 (vzdržali: Francija in VB) je pozvala države članice, katerih državljani in korporacije so delovali v Namibiji, da prekinejo vsak sistem zaposlovanja v nasprotju z določili SDČP. Nadaljnja okupacija Namibije in zavračanje resolucij OZN bi sicer ustvarila nevarne razmere za ohranitev miru in varnosti. Navdilo Generalnemu sekretarju, da nadaljuje kontakte z vpletenimi in ugotovi mnenje Namibijcev o trenutni in bodoči državni ureditvi sta vsebovali resoluciji št. 319 in 323 (pri zadnji vzdržala SZ).

Z resolucijo št. 342 je VS l. 1973 sprejel poročilo Generalnega sekretarja o Namibiji, z 366 iz l. 1974 pa obsodil rasistične, represivne zakone na ozemlju in zahteval, da JA spoštuje SDČP in preneha z bantustanizacijo. Med tem ustanovljen Svet za Namibijo je

istega leta sprejel Dekret o zaščiti naravnih virov Namibije in v Zambiji ustanovil Raziskovalni in izobraževalni inštitut za potrebe bodoče države Namibije.

L. 1976 je 385. resolucija obsodila povečanje južnoafriške vojaške prisotnosti v Namibiji in uporabo ozemlja kot odskočne deske za napade na sosednje države. Dve leti kasneje so bile sprejete štiri resolucije. VS je s prvo, št. 431 (vzdržala SZ) imenoval Posebnega predstavnika za Namibijo, ki mu je bila zaupana naloga, da zagotovi čimprejšnjo osamosvojitvev ozemlja preko svobodnih volitev pod nadzorom OZN. Druga, št. 432 je zahtevala reintegracijo Walvis Bay kot pogoj za integriteto in zemeljsko enotnost Namibije. Št. 435 (vzdržala SZ) je ustanovila Skupino za pomoč pri tranziciji (*United Nations Transition Assistance Group – UNTAG*) v pomoč Posebnemu predstavniku OZN za izvajanje nalog, ki jmu jih je naložil VS v 431. resoluciji. VS je pohvalil sodelovanje SWAPO in razglasil Pretorijine priprave volitev na ozemlju za nične in v nasprotju z resolucijami. Zadnja, št. 439 (vzdržale: Francija, VB, ZDA) je obsodila odločitev Pretorije, da navkljub nasprotovanju VS in GS izvede volitve.

Pooblastilo Generalnemu sekretarju za posredovanje pri prenehanju ognja je vsebovala resolucija VS št. 532 l. 1983. Z resolucijo št. 539 istega leta (vzdržale ZDA) pa je VS napetost in nestabilnost v južni Afriki označil kot naraščajočo grožnjo varnosti v regiji. Obsodil je Pretorijo zavlačevanja izvedbe 435. resolucije in insistiranja na pogojih, ki so bili v nasprotju s planom OZN.

VS je l. 1985 z resolucijo 566 (vzdržali VB, ZDA) obsodil režim zaradi ustanovitve t.i. vmesne vlade v Windhoeku, ki je niso priznale OZN oz. njene članice in zaradi nesodelovanja z UNTAG. VS je opozoril JA, da bo prisiljen pretehtati ukrepe po VII. poglavju. Resolucija je pozivala članice, da sprejmejo prostovoljne gospodarske ukrepe in omejitve v športnih in kulturnih odnosih.

VS je v resoluciji št. 601 (vzdržale ZDA) l. 1987 pozdravil pripravljenost SWAPO na podpis sporazuma o prenehanju ognja. Dve leti kasneje so bile sprejete še štiri resolucije: 629, 632, 640 in 643, od katerih je prva določila l. 4. 1989 za pričetek izpolnjevanja 435. resolucije. Vse štiri so pozvale Pretorijo, da zmanjša prisotnost policije, vojaških,

paravojaških in komando enot v Namibiji. Resolucija št. 632 se je nanašala na priprave na volitve. Leto kasneje je bila Namibija z resolucijo št. 652 sprejeta v OZN.

4.1.3 AGRESIJA JUŽNE AFRIKE NA SOSEDNJE DRŽAVE

Pretorija je skušala v novih neodvisnih držav v soseščini destabilizirati njihove črnske vlade, izvajala proti njim odprto agresijo in jih gospodarsko izsiljevala. Glavni namen južnoafriških napadov na Angolo, Bocvano, Lesoto, Mozambik, Zambijo in Zimbabve je bila omejitev njihove podpore južnoafriškim osvobodilnim gibanjem in beguncem.

Na pritožbo Zambije zaradi kršenja njenega ozemlja in zračnega prostora je bila l. 1971 v VS sprejeta 300. resolucija. Pet let kasneje je VS sprejel tri resolucije, ki so obravnavale napade južnoafriške vojske. Na vpade na Angolo iz ozemlja JZA se je nanašala št. 387 (vzdržale: Francija, VB, ZDA), na Zambijo resolucija 393 (vzdržale ZDA), ki je pohvalila Zambijo in ostale države prve bojne črte za podporo Namibijcem v njihovem legitimnem boju. Na Lesoto se je nanašala 402. resolucija in leto kasneje št. 407. Pretorija je zaprla svoje meje z Lesotom, kopenske države, ki leži v ostrčju JA, da bi ga prisilila v priznanje bantustana Transkei. VS je pozval posebne agencije in programe v pomoč prizadeti državi.

Resolucija 428 iz l. 1978 je bila odgovor na ponovne napade na Angolo, ki so povzročili smrt namibijskih beguncev. Še dve resoluciji l. 1979. sta se nanašali na Angolo: št. 447 in 454 (pri obeh vzdržale: Francija, VB, ZDA). Prva je obsodila rasistični režim zaradi nadaljnjih invazij, ki so predstavljale očitno kršitev suverenosti in ozemeljske integritete Angole, kakor tudi grožnjo mednarodnemu miru in varnosti. V drugi resoluciji je VS izrazil prepričanje, da je imela JA namen zavlačevati izvrševanje sprejetih rešitev in oslabiti pomoč, ki so jo "ujetniške države" nudile osvobodilnim gibanjem Namibije, Zimbabveja in JA.

VS je zaradi napadov na Zambijo s 466. resolucijo l. 1980 zagrozil Pretoriji s sprejemom ustreznih ukepov po VII. poglavju. Istega leta se je 475. resolucija (vzdržale: Francija, VB, ZDA) nanašala na agresijo na Angolo in zagrozila JA z ukrepi, vsebovanimi v VII. poglavju.

Resoluciji 527 iz l. 1982 in 535 leto kasneje je VS sprejel ob ponovnih napadih na Lesoto. V resoluciji št. 545 (vzdržale ZDA) iz l. 1983 pa je VS obsodil južnoafriško okupacijo dela Angole in pozval članice, da se vzdržijo vsakega dejanja, ki bi spodbijalo njeno suverenost. L. 1984 je VS v resoluciji št. 546 (vzdržale VB, ZDA) uporabil besedilo 39. člena UL. Potrdil je pravico Angole do samoobrambe v skladu z 51. členom UL in pozval članice, da ji ponudijo potrebno pomoč za obrambo. Leto zatem je bilo soglasno sprejetih kar sedem resolucij v zvezi z južnoafriško agresijo, od tega so se št. 567, 571, 574 in 577 nanašale na Angolo. Resolucija št. 567 je obsodila napade na Angolo in dejstvo, da je JA uporabljala ozemlje Namibije za pripravo na agresijo. Št. 571. je ustanovila preiskovalno komisijo za ocenitev škode, povzročene Angoli, št. 574 je zagrozila Pretoriji, da bo VS preučil sprejem učinkovitih ukrepov v skladu z ustreznimi določili UL in št. 577 je pozvala članice, da ponudijo Angoli pomoč pri obrambi.

Resolucija št. 568 je imela neizzvane napade na Gabarone za hudo kršitev ozemeljske integritete in narodne suverenosti Bocvane. Zahtevala je takojšnjo prekinitev napadov in povrnitev škode, Bocvani pa potrdila pravico nudenja zatočišča žrtvam apartheida. Resolucija 572 je pozivala članice in mednarodne organizacije na finančno pomoč Bocvani.

Z resolucijo št. 580 je VS izrazil prepričanje, da je bila politika apartheida glavni vzrok za nasilje znotraj države in agresije na sosednje države. Ustanovil je opazovalno misijo v Maseru, glavnem mestu Lesota.

V l. 1987 sta resoluciji št. 602 in št. 606 obsodili Pretorijo zaradi nadaljnje okupacije dela Angole in počasnosti umika južnoafriške vojske iz države.

4.2 VETA NA PREDLOGE RESOLUCIJ

Negativno glasovanje z vetom je ena glavnih značilnosti mehanizma odločanja v VS. Do tega privilegija pa ima pravico le pet stalnih članic. Pravica do veta ni omenjena v UL in je na ustanovni konferenci OZN sprožila spore med malimi državami in zmagovalkami druge svetovne vojne (glej Patil 1992: 13). VB, ZDA in SZ so insistirale, da potrebujejo možnost uporabe veta. Zagotavljale so, da bo svetovni mir lahko ohranjen samo, če bo ohranjeno

tudi sodelovanje velesil, ki je bilo vzpostavljeno med vojno. Veto spremlja obrazložitev članice za zavrnitev predloga resolucije.

V tem poglavju bom obravnavala vse zavrjene osnutke resolucij in njihove obrazložitve, ki se nanašajo na temo moje diplomske naloge.

4.2.1 APARTHEID

Zahodne stalne članice VS so soglašale, da so bila za izvajanje pritiska na Pretorijo bolj učinkovita pogajanja kot pa kaznovalni ukrepi. Izogibale so se resolucij, ki bi označile položaj na jugu Afrike za takega, kot je opisan v 39. členu UL. Nasprotovale so gospodarskim sankcijam, ki bi po njihovem mnenju najbolj škodoval nasprotnikom apartheida, ogroženemu prebivalstvu v JA in sosednjim državam. London in Washington sta opozarjala, da bi s prekinitvijo gospodarskih in političnih povezav mednarodna skupnost izgubila vzvod na Pretorijo. Južnoafriška vlada pa bi neenotnost znotraj VS razumela kot zeleno luč za nadaljevanje svoje politike. VB je podpirala pozitivne ukrepe, kot npr. pomoč žrtvam apartheida in sosednjim državam. Ni se strinjala z obveznimi sankcijami VS, temveč je zagovarjala pravico vsake države do proste izbire ukrepov proti JA.

Kljub skupnemu nasprotovanju Londona in Washingtona, so bile med VB in ZDA razlike. Združeno kraljestvo ni želelo priti v situacijo, v kateri bi bilo primorano sprejeti sankcije, s katerimi se tradicionalno, kot s sredstvom prisile, ni strinjalo. "Opozicija proti sankcijam pa ne pomeni, da sprejemamo apartheid..." (Klotz 1995: 124), se je zagovarjala vlada v Londonu. Washington, ki pa je v tem obdobju že izvajal ameriške unilateralne sankcije proti Kubi, ni mogel v zagovorih veta uporabiti enako načelnega nasprotovanja sankcijam (glej Nanda 1991: 9).

Pariz, London in Washington so 31. oktobra 1977 prvič dali veto na tri osnutke resolucij, ki so v skladu z 39. členom označili južnoafriško politiko za resno grožnjo mednarodnemu miru in varnosti. Osutek resolucije je predlagal obvezne ukrepe, npr. embargo na orožje, določene gospodarske, športne in kulturne sankcije.

Francija je v zagovoru veta želela ohraniti možnosti za mirno rešitev, VB se ni strinjala z izolacijo belih Južnoafričanov in ni bila pristašica maščevanja, temveč postopnega dogovora. ZDA pa so menile, da je bil namen predlagateljev razdeliti skupino zahodnih držav.

Čeprav je isti dan milejša, soglasno sprejeta resolucija 417 tudi predvidela, da bo situacija zagotovo vodila do nasilnega konflikta z mednarodnimi posledicami, ni omenjala sankcij po VII. poglavju. Le štiri dni kasneje pa je VS soglasno sprejel resolucijo 418, ki je vsebovala besedilo 39. člena in sprejel v skladu s VII. poglavjem obvezni embargo na orožje in prepoved sodelovanja pri proizvodnji nuklearnega orožja.

Naslednji veto sta dali VB in ZDA 26. julija 1985 na osnutek, ki je zagrozil Pretoriji v primeru nadaljnjega neupoštevanja resolucij z obširnimi ekonomskimi sankcijami po VII. poglavju. London ni želel ogroziti gospodarstva JA, ki je bilo katalizator sprememb, ameriški predstavnik pa je pozval na pogovore med vlado in črnskimi voditelji in nadaljevanje politike konstruktivnega angažmaja. Istega dne je bila sprejeta z vzdržanima glasovoma VB in ZDA resolucija št. 569, ki je bila enaka predlogu, vendar ni vsebovala ključnega odstavka o VII. poglavju (glej Patil 1992: 110).

Tretjič sta VB in ZDA dali veto 23. 5. 1986. Predlog je dvomil o uspehu ameriške politike do Pretorije, rasistični režim pa imel za grožnjo po VII. poglavju in predlagal vrsto obveznih ekonomskih sankcij. London in Washington sta zavrnila sankcije zaradi že prej omenjenih razlogov. Prekinitev ekonomskih povezav bi pripeljala do ogrožitve političnih odnosov in s tem bi mednarodna skupnost izgubila vzvod na Pretorijo.

V obdobju povečane represije v JA je VS 20. februarja 1987 obravnaval osnutek, ki je ponovno proglasil politiko in prakso apartheida v skladu z 39. členom in zahteval obvezne ukrepe proti Pretoriji. Veto sta dali ZDA in VB, čeprav so bile predlagane sankcije kopija ameriških ukrepov, ki so bili sprejeti navkljub vetu Reagana pol leta pred tem (glej Davis 1991: 68). Washington je ugotavljal, da se je kljub sankcijam mnogih držav situacija v JA še slabšala in, da odprava apartheida ne bi smela pripeljati do uničenja južnoafriškega gospodarstva. ZDA so opozorile na škodo, ki bi prizadela sosednje države. VB pa ni bila prepričana, da lahko OZN ukaže članicam, kakšen je pravilen način reševanja. Vsaka vlada

bi morala imeti svobodo izbire ukrepov. Menila je, da bi se VS težko zedinil o času odprave sankcij.

Osnutek resolucije, ki je bil odziv na izredno stanje v JA in ga je VS obravnaval 8. marca 1988, bi v skladu s VII. poglavjem uvedel določene obvezne gospodarske sankcije in ustanovil poseben Odbor VS za nadzor nad izvajanjem ukrepov. Določen je bil 12-mesečni rok trajanja sankcij, po katerem naj bi VS ugotovil, če je JA izpolnila v osnutku določene zahteve. Veto na osnutek sta dali VB in ZDA.

Britanska obrazložitev veta je bila podobna prejšnji. London je opozoril, da ni bila zaželjena demonstracija neenotnosti VS in še naprej zagovarjal pomoč žrtvam apartheida in prepričevanje Pretorije o nujnosti politične reforme. Po sodbi ZDA pa bi sankcije še bolj oslabile nasprotnike apartheida, onemogočile notranjo pomiritev, imele najmanjši vpliv na vlado in najbolj škodovale prav ljudem, ki naj bi jim pomagale.

4.2.2 JUGOZHODNA AFRIKA OZ. NAMIBIJA

Nobena zahodna stalna članica ni menila, da bi lahko bila južnoafriška okupacija Namibije okvalificirana kot grožnja po VII. členu UL OZN. VB in ZDA sta podpirali tiho diplomacijo in pogajanja. London je poudarjal gospodarsko škodo, ki bi prizadela ne samo afriške temveč tudi zahodne države - vključno z VB, če bi bile uvedene sankcije. ZDA niso hotele zanihati svojih *good offices* – dobrih uslug.

Osnutek resolucije, obravnavan 6. junija 1975 je obsodil ilegalno okupacijo Namibije in politiko bantustanizacije in v skladu s VII. poglavjem ocenil, da je predstavljala južnoafriška nezakonita okupacija Namibije grožnjo mednarodnemu miru in varnosti ter predlagal sprejem embarga na orožje. Z opredelitvijo situacije po VII. poglavju se niso strinjale Francija, VB in ZDA.

Iste države so 19. oktobra 1976 ponovno ustavile predlog, ki je ugotavljal, da sta okupacija Namibije in agresija, ki jo je vodila JAR, predstavljali grožnjo mednarodnemu miru in varnosti in predlagal obvezen embargo na orožje. Pariz je ocenil uporabo poglavja VII za neprimerno, London je podpiral tiho diplomacijo z vpletenimi stranmi, ameriški

predstavnik pa je opozoril na neprimernost novih pobud VS v času, ko so že potekala občutljiva pogajanja (glej Patil 1992: 117).

Kar štirikratni veto na osnutke, ki so se nanašali na uporabo VII. poglavja in predloge raznih možnosti embarga na orožje, nafto, ekonomske in politične sankcije so zavrnile VB, Francija (nekaj dni pred izvolitvijo Mitteranda) in ZDA 30. aprila 1981. Pariz in London sta zagovarjala pogajanja kot edino pot k rešitvi Namibije. Britanijo je skrbela škoda, ki bi jo sankcije povzročile afriškim in zahodnim državam, vključno z njo samo. ZDA pa so menile, da sankcije niso bile realistična alternativa pogajanjem. Embargo na orožje, ki ga so ga predlagali osnutki, pa je bil že obvezujoč.

London in Washington sta 15. novembra 1985 dala veto na osnutek, ki se je skliceval na poglavje št. VII in bi, če bi bil sprejet, uvedel proti JA embargo na nafto, orožje in ekonomske sankcije. London je predlagal sprejem realistične resolucije, ki bi imela podporo vseh 15 članic, saj je Pretorija drugače le izkoriščala neenotnost VS. Bolj učinkovito se mu je zdelo izvajanje pritiska na Pretorijo s prostovoljnimi ukrepi, ki bi bili dogovorjeni v sodelovanju med državami. ZDA so glasovale proti obveznim sankcijam, saj bi drugače znikale svoje "good-offices" - dobre usluge (glej Patil 1992: 119).

VB in ZDA so 9. aprila 1987 zavrnile osnutek, ki je vseboval predloge po 41. členu in bi uvedel obsežne obvezne sankcije nasproti JA. Obrazložitvi veta sta bili za obe državi enaki prejšnjima.

4.2.3 AGRESIJA JUŽNE AFRIKE NA SOSEDNJE DRŽAVE

Agresija Pretorije na sosednje države je spodbudila največ enotnosti v VS. Izjema je bila le Angola, saj je posebno Washington motila prisotnost kubanskih čet, sovjetskih vojaških svetovalcev in ruskega orožja v tej državi. ZDA se niso strinjale, da je bila za situacijo v Angoli kriva le Pretorija in niso podpirale resolucij za pomoč angolski vladi.²⁸

---

²⁸ Prošnjo za članstvo Angole v OZN je blokiral ameriški veto 23. junija 1976, ker je Washington menil, da Angola ni izpolnila zahtev, ki jih nalaga 4. člen UL. V resnično neodvisni deželi, so trdile ZDA, ni bilo razlogov za prisotnost tujih vojaških enot, saj so bila sovraštva končana.

VS je 31. avgusta 1981 glasoval o predlogu uporabe ukrepov po VII. poglavju, ki bi, če bi bil sprejet, proglasil južnoafriško vojaško invazijo za očitno kršitev suverenosti in ozemeljske integritete Angole in hkrati nevarnost za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. Osnutek je pozval članice na materialno pomoč Angoli pri obrambi njene neodvisnosti. Ameriški predstavnik v VS se je pri obrazložitvi ameriškega veta spraševal, če je zaradi kubanske in sovjetske prisotnosti v Angoli, za povečanje nasilja res mogoče kriviti le Pretorijo.

Resolucija št. 545, ki je bila sprejeta z vzdržanim glasom ZDA šele dve leti in štiri mesece kasneje, je proglasila vojaško okupacijo dela Angole za očitno kršitev suverenosti, neodvisnosti in ozemeljske celovitosti in ogrožanje mednarodnega miru in varnosti. Ni pa predlagala nobenih sankcij oz. pomoči Angoli.

Osnutek, ki je v skladu s VII. poglavjem UL predlagal konkretne ekonomske sankcije, omejitve kulturnih in športnih odnosov ter sankcije glede nuklearnega sodelovanja in prodaje računalniške opreme, je VS preučeval 18. junija 1986. Predlog je pozival članice in mednarodne organizacije, da Angoli in drugim državam prve frontne črte nudijo potrebno pomoč za obrambo pred napadi JA. Veto sta dali VB in ZDA.

London ni podpiral ekonomskih sankcij, ki po britanskem mnenju niso imele pravega učinka. Cilj je bila odprava apartheida in ne zlom južnoafriškega gospodarstva. Podobno se tudi ameriški predstavnik ni strinjal z ekonomskim ukrepi, saj bi prizadeli 28 milijonov nasprotnikov apartheida in ostale države juga Afrike. Menil je, da je bilo težko ugotoviti resnico, saj Pretorija ni priznala napadov na Angolo. ZDA so zavrnile poziv k vojaški pomoči angolski vladi in so raje podpirale mirovna pogajanja (glej Patil 1992: 135).

4.3 ČLANSTVO JUŽNE AFRIKE V OZN

Zaradi nenehnih kršitev določil UL OZN in neupoštevanja resolucij GS in VS je GS izglasovala suspenzijo JA iz OZN. Ker pa za to ni imela pristojnosti, je Skupščina zaprosila VS, da preuči odnos med JAR in OZN (glej Barber 1999: 209). Osnutek resolucije 30. oktobra 1974 je v skladu s 6. členom predlagal VS takojšnjo izključitev JA iz OZN. Veto so dale tri zahodne stalne članice VS, saj so videle v izključitvi nevaren

precedens, s katerim bi mednarodna skupnost izgubila vzvod na Pretorijo. Britanci so menili, da cilj ni bila čistka OZN, temveč sprememba politike apartheida. Izključitev bi postala le kazen in izolacija, JA bi bila poslana v "mednarodne vice". Washington je imel predlog resolucije za politiko na "vse ali nič". Američani so zagovarjali rešitev, ki naj bi imela za cilj izboljšanje položaja nebelcev v JA. Izključitev bi postavila pod vprašanja načela na katerih je bila osnovana OZN - foruma za izmenjavo idej, ki so lahko tudi zelo konfliktni.

5 VZORCI GLASOVANJA STALNIH ČLANIC VARNOSTNEGA SVETA O JUGU AFRIKE

Za obravnavano obdobje sem opazovala vzorce glasovanja stalnih članic VS. Zanimalo me je njihovo glasovanje na splošno, kako so glasovale glede nejužnoafriške problematike in takrat, ko so obravnavale samo jug Afrike. Ugotavljala sem razmerje med danimi veti in sprejetimi resolucijami, ki sem ga poimenovala "stopnja nasprotovanja." Prvo me je zanimalo razmerje med vsemi veti in vsemi resolucijami, sprejetimi v tem obdobju, oz. stopnja splošnega nasprotovanja stalnih članic VS. Nato sem primerjala nejužnoafriško število danih vetov s skupnim številom nejužnoafriških sprejetih resolucij, ki sem jo poimenovala kot stopnjo splošnega nejužnoafriškega nasprotovanja v VS in na enak način poiskala razmerje še za južnoafriško nasprotovanje. Preučevala sem tudi delež resolucij o jugu Afrike v skupnem številu sprejetih resolucij, kakor delež vetov, ki so se nanašali na predloge o jugu Afrike v celotnem številu danih vetov. Primerjava obeh deležev je pokazala, če je bilo v VS nestrinjanja več oz. manj, ce je razprava tekla o južnoafriški oz. nejužnoafriški problematiko.

Za vsako posamezno stalno članico sem poiskala njeno stopnjo nejužnoafriškega nasprotovanja v VS. Dobila sem jo s primerjavo števila vseh njenih nejužnoafriških vetov v VS s številom resolucij, ki se niso nanašale na jug Afrike in za katere je članica glasovala pozitivno. Dobljeno stopnjo nejužnoafriškega nasprotovanja sem nato primerjala s stopnjo južnoafriškega nasprotovanja iste članice. To stopnjo sem dobila na enak način kot prej omenjeno stopnjo nejužnoafriškega nasprotovanja, le da sem tokrat primerjala le njena južnoafriška veta oz. resolucije.

Prav tako me je zanimal delež stalne članice v skupnem številu nejužnoafriških vetov v VS. Le-te sem vzporedila z deležem vetov istih držav na predloge resolucij, ki so se nanašali na južnoafriško tematiko. Delež južnoafriških vetov v skupnem številu vetov vsake stalne članice sem imela za stopnjo koncentriranosti interesov in hkrati "občutljivosti" stalne članice na jugu Afrike v primerjavi z ostalimi predeli sveta. Večji ali manjši delež južnoafriških vetov članice sem imela za indikacijo večje ali manjše ranljivosti oz. ogroženosti interesov članice v tem delu sveta.

Želela sem tudi ugotoviti, če je bilo ameriško, britansko in francosko glasovanje v VS odvisno od usmeritve vladajoče stranke.²⁹ Preučevala sem, če je bila razlika v stopnjah nejužnoafriškega nasprotovanja Washingtona, Londona in Pariza kadar so bili na oblasti desne oz. leve stranke: v ZDA republikanci ali demokrati, v VB konzervativci ali laburisti in v Franciji gaulisti ali socialisti. Primerjala sem število nejužnoafriških vetov članice v obdobju določene stranke s številom v tem istem času sprejetih nejužnoafriških resolucij v VS, da sem dobila strankino stopnjo nejužnoafriškega nasprotovanja. Da sem ugotovila stopnje nasprotovanja strank samo glede južnoafriških problemov, sem enako primerjavo opravila še za južnoafriško problematiko. Iz tega sem lahko sklepala, če so med stopnjami nasprotovanja različnih strank obstajale razlike oz. podobnosti.

Zadnja primerjava, ki me je zanimala, je število vetov, ki se je nanašalo na vsakega od posameznih prekrškov JA: apartheid, ilegalna okupacija Namibije in agresija na sosednje države. Dodala sem še glasovanje o izključitvi JA iz OZN, čeprav je bilo glasovanje le enkratno.

Za statistični poizkus mojih domnevanj sem uporabila χ^2 statistično metodo. Trditve sem postavila pri največ 5 %-ni stopnji tveganja. Če je bila stopnja tveganja celo manjša, sem jo posebej navedla.

---

²⁹ Francosko glasovanje sem upoštevala le pri resolucijah VS o jugu Afrike, saj so bile v obdobju pred srejemom resolucij v VS – v začasni francoski vladi in Četrtri republiki na oblasti stranke v različnih koalicijah, katerih politična usmeritev je nejasna.

5.1 STOPNJA SPLOŠNEGA, NEJUŽNOAFRIŠKEGA IN JUŽNOAFRIŠKEGA NASPROTOVANJA

Od ustanovitve OZN do konca l. 1990 so države stalne članice uporabile v VS skupno 239 vetov (Glej Patil 1992). Istočasno so sprejele 683 resolucij, kar predstavlja 34.99 odstotno splošno stopnjo nasprotovanja (glej tabelo 5.1.1).

Tabela 5.1.1: Resolucije, veta in stopnje nasprotovanja

	Skupno	Nejužnoafriška problematika	Južnoafriška problematika
Resolucije	683	608	75
Veta	239	194	45
Stopnja nasprotovanja	34,99 %	31,91 %	60,00 %

Vir: Bailey, Sidney D. (1995): The United Nations, A Concise Political Guide. 3. izdaja, Macmillan Press, Ltd., London.

Če odštejemo južnoafriška veta in resolucije, je bil dan veto v VS 194-krat, sprejetih pa 608 resolucij, kar pokaže 31,91 odstotno nejužnoafriško stopnjo nasprotovanja. Če isto primerjavo naredim samo za južnoafriško problematiko, kjer je bilo danih 45 vetov in sprejetih 75 resolucij, je bila stopnja nestrinjanja kar 60,00 odstotna. V primerjavi s povprečno stopnjo nejužnoafriškega nasprotovanja ugotavljam, da je bilo v VS bistveno več nasprotovanja glede južnoafriške problematike kot ostalega nasprotovanja. Postavljam trditev, da je bil vzorec vetov in resolucij pri nejužnoafriškem in južnoafriškem glasovanju bistveno različen (χ^2 je 8.18, stopnja svobode je 3).

V obravnavanem obdobju se je 10.98 odstotkov sprejetih resolucij VS nanašalo na jug Afrike. Istočasno pa je bil delež vetov namenjen jugu Afrike kar 18.83 odstoten.

Vse negativne glasove na predloge resolucij glede juga Afrike so v VS izključno dale tri zahodne stalne članice. Največ nasprotovanja resolucijam o jugu Afrike je bilo l. 1981, od tega 12 v zvezi s situacijo v Namibiji, eden pa se je nanašal na napade Pretorije na Angolo. Zahodne stalne članice so zavrnile štiri osnutke resolucij s predlaganimi gospodarskimi sankcijami, katerim ni sledila nobena resolucija z milejšo vsebino.

S tremi trojnimi veti so tri osnutke resolucij o JA zavrnile že l. 1977 iste države, vendar je bila istega dne soglasno sprejeta resolucija št. 417 in štiri dni kasneje še soglasno resolucija 418, ki je uvedla embargo na orožje in nuklearno sodelovanje.

5.2 DELEŽ POSAMEZNE STALNE ČLANICE V SKUPNEM ŠTEVILU NEJUŽNOAFRIŠKIH VETOV IN STOPNJA NE-JUŽNOAFRIŠKEGA NASPROTOVANJA

Delež posameznih stalnih članic v skupnem številu nejužnoafriških vetov (glej sliko 5.2.1) v tem obdobju, je bil zelo različen. Kitajska (oz. do l. 1971 Taiwan) je dala le 3 veta in tako prispevala 1,55 odstotkov k skupnemu številu nejužnoafriških vetov ter dosegla 0,49 odstotno stopnjo nejužnoafriškega nasprotovanja (glej sliko 5.2.1). Na drugi strani pa je Moskva s 119 veti imela daleč največji - 61,34 odstotni delež nejužnoafriških vetov, katerih večino je uporabila za preprečevanje sprejema novih članic v OZN.³⁰ Kar 102 negativna glasova je uporabila do l. 1961, v kasnejšem obdobju pa je njeno nasprotovanje postajalo bolj redko in od l. 1984 SZ veta ni več uporabila. Moskva se je uvrstila na prvo mesto z 19,57 odstotno stopnjo nejužnoafriškega nasprotovanja (glej tabelo 5.2.1).

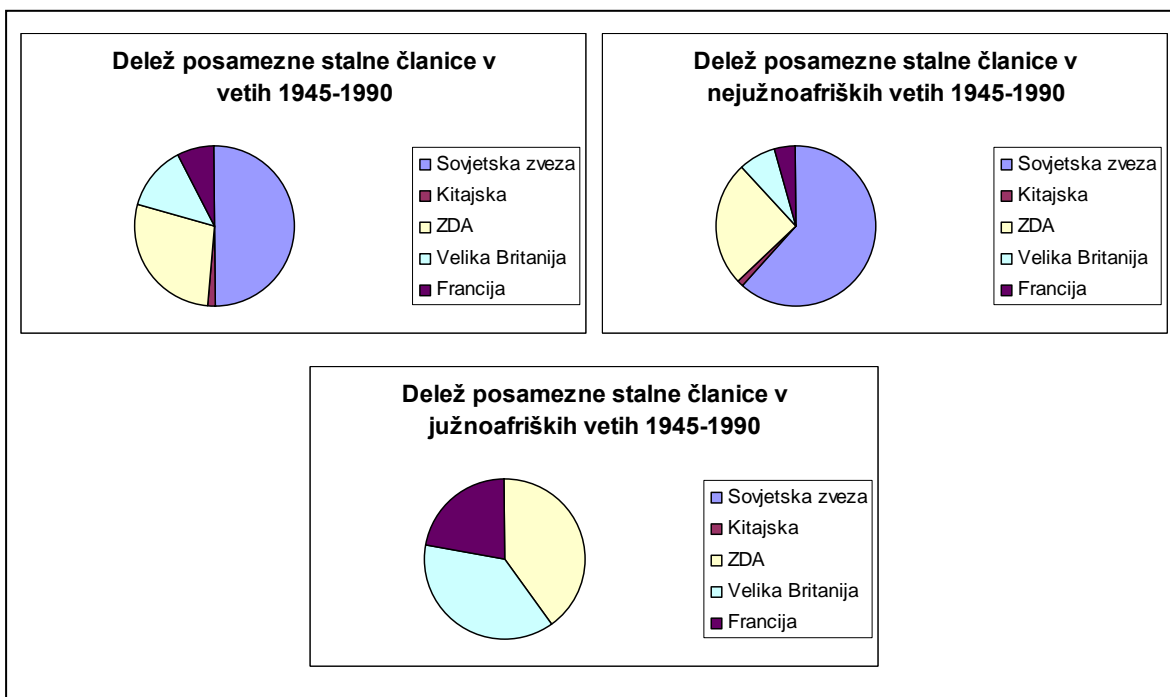
ZDA so bile z 49 veti oz. 25,26 odstotnem deležu nejužnoafriških vetov in 8,07 odstotni stopnji nasprotovanja na drugem mestu. Britanskih 15 negativnih nejužnoafriških glasov oz. 7,73 odstotni delež med nejužnoafriškimi veti so uvrstili London na tretje mesto z 2,47 odstotno stopnjo nasprotovanja. Prvi ameriški veto je bil uporabljen l. 1970 in od takrat naprej je Bela hiša dala veto večkrat med leti 1973-77, vendar kar 40 od skupno 49 v obdobju l. 1981-90. Britanija je porabila veto prvič (dvakrat) v l. 1956, po več v letih 1971-72 in 4 med leti 1981-90. Francija pa je bila na četrtem mestu z 8 negativnimi glasovi oz. 4,12 odstotnim deležem v nejužnoafriških skupnih vetih in 1,32 odstotno stopnjo nasprotovanja. V prvih dveh letih od ustanovitve OZN je dala veto dvakrat, še dva v letu 1956 in potem še enega v l. 1976. Od prihoda Mitterranda na oblast l. 1981, je bil uporabljen francoski veto še trikrat.

---

³⁰ Od skupno 59 vetov na sprejem novih članic v Organizacijo so dale: enega Kitajska za Mongolijo, ZDA pet za Severni Vietnam in enega za Angolo. V ostalih primerih pa je dala veto SZ.

Slika 5.2.1: Delež posameznih stalnih članic v vetih

Vir: Bailey, Sidney D. (1995): The United Nations, A Concise Political Guide. 3. izdaja, Macmillan Press, Ltd., London.

Tabela 5.2.1: Število vetov posamezne stalne članice Varnostnega sveta in njihove stopnje nasprotovanja

	SZ	Kit.	ZDA	VB	Francija	Skupno
Vsa veta	119	3	67	32	18	239
Nejužnoafriška veta	119	3	49	15	8	194
Južnoafriška veta	0	0	18	17	10	45
Stopnja splošnega nasprotovanja v %	17,42	0,44	9,81	4,69	2,64	34,99
Stopnja nejužnoafriškega nasprotovanja v %	19,57	0,49	8,07	2,47	1,32	31,91
Stopnja južnoafriškega nasprotovanja v %	0,00	0,00	24,00	22,67	13,33	60,00

Vir: Bailey, Sidney D. (1995): The United Nations, A Concise Political Guide. 3. izdaja, Macmillan Press, Ltd., London

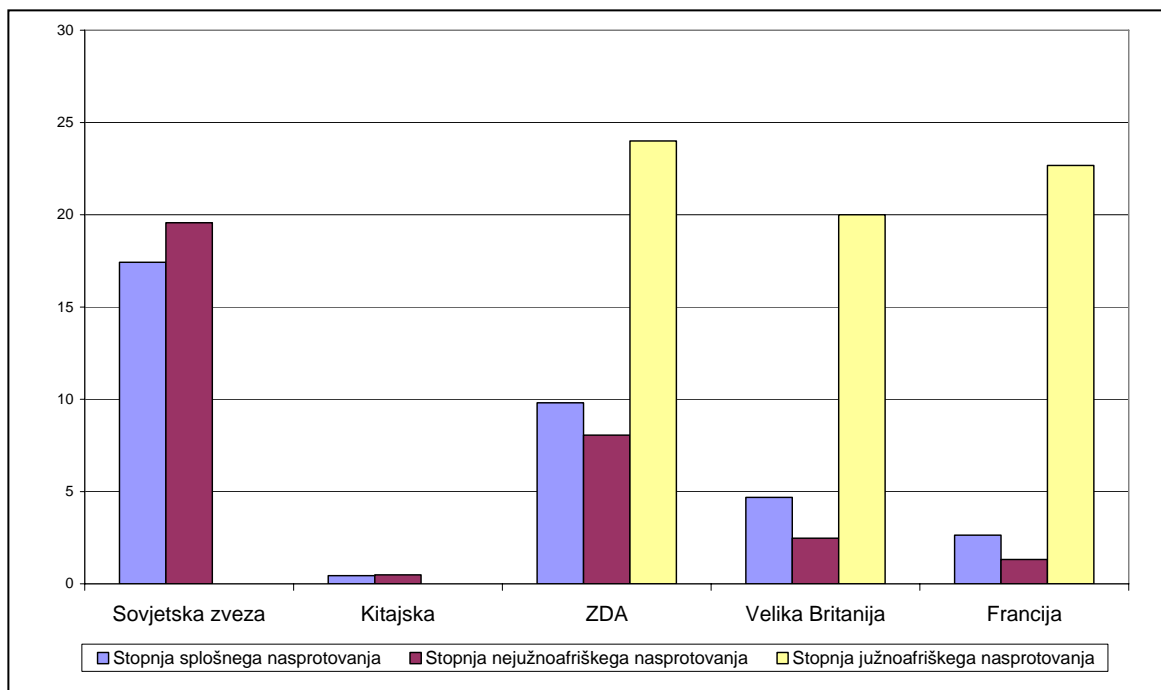
5.3 DELEŽ POSAMEZNE STALNE ČLANICE V SKUPNEM ŠTEVILU JUŽNOAFRIŠKIH VETOV IN STOPNJA JUŽNOAFRIŠKEGA NASPROTOVANJA

Primerjava deležev stalnih članic pri zavračanju predlogov resolucij glede juga Afrike pokaže drugačno sliko (glej sliko 5.2.1). Kitajska, ki je malokrat zavračala osnutke resolucij, pri reševanju problemov juga Afrike ni nikoli uporabila veta. Moskva, ki je sicer imela največji splošni delež vetov med stalnimi članicami VS, v južnoafriškem primeru ni nikdar uporabila negativnega glasu. Francija, katere delež pri skupnem številu južnoafriških vetov danih s strani zahodnih držav je bil najmanjši – 22,22 odstoten, je imela med zahodnimi stalnimi članicami tudi najmanjšo – 13,33 odstotno stopnjo južnoafriškega nasprotovanja (glej sliko 5.3.1). Največji delež v južnoafriških vetih pa je imela ZDA s 40 odstotki in 24 odstotno stopnjo južnoafriškega nasprotovanja, ki ji je sledila Britanija s 37,78 odstotnim deležem pri skupnih južnoafriških vetih in 22,67 odstotno južnoafriško stopnjo nasprotovanja.

V primerjavi južnoafriških in nejužnoafriških vetov stalnih članic VS postavljam trditev, da je bil vzorec vetov bistveno drugačen (χ^2 je 76,25, stopnja svobode je 9; stopnja tveganja enaka ali manjša od 1%).

Od skupnih 117 vetov zahodnih stalnih članic med leti 1945-90 na vse predloge resolucij, ki jih je dobil VS v obravnavo, jih je bilo kar 45 oz. 38,46 odstotkov namenjenih situaciji na jugu Afrike. Čeprav je bilo številčno največ ameriških, pa so ZDA namenile situaciji na jugu le 18 od svojih skupnih 67 vetov oz. 26,87 odstotkov, medtem ko sta Pariz in London, prvi z 10 od svojih 18 vetov ali 55,56 odstotkov in drugi s 17 od 32 ali 53,13 odstotkov namenila Pretoriji več kot polovico svojih negativnih glasov. Iz tega sklepam, da so bili britanski, francoski in ameriški interesi na tem delu sveta zelo koncentrirani in ranljivi. Prav tako sklepam, da v nasprotju s svojima zaveznicama v VS niso bili pogledi Washingtona uperjeni le na jug Afrike, temveč tudi na druge interesne sfere po svetu, katerim so ZDA namenile večji del svojih negativnih glasov v VS.

Slika 5.3.1: Stopnje splošnega, nejužnoafriškega in južnoafriškega nasprotovanja stalnih članic VS 1945-1990

Vir: Bailey, Sidney D. (1995): The United Nations, A Concise Political Guide. 3. izdaja, Macmillan Press, Ltd., London.

5.4 VPLIV AMERIŠKE, BRITANSKE OZ. FRANCOSKE VLADAJOČE STRANKE NA STOPNJO NEJUŽNOAFRIŠKEGA OZ. JUŽNOAFRIŠKEGA NASPROTOVANJA V VARNOSTNEM SVETU

V tem podglavju sem primerjala ameriško, britansko in francosko glasovanje v VS glede na usmeritev vladajoče stranke na oblasti: desno ameriško republikansko oz. levo demokratsko, desno britansko konzervativno oz. levo laburistično in desničarje oz. socialiste. Enako sem ločila vzorec glasovanja o nejužnoafriških problemih od južnoafriških (glej tabeli 5.4.1 in 5.4.2).

Tabela 5.4.1: Stopnja nasprotovanja zahodnih stalnih članic v Varnostnem svetu glede na vladajoče stranke

	Stopnja nasprotovanja nejužnoafriškim resolucijam	Stopnja nasprotovanja nejužnoafriškim resolucijam	Stopnja nasprotovanja južnoafriškim resolucijam	Stopnja nasprotovanja južnoafriškim resolucijam
ZDA	republikanci 13,87	demokrati 0,38	republikanci 27,27	demokrati 15
Velika Britanija	konzervativci 4,26	laburisti 0,00	konzervativci 20,75	laburisti 27,27
Francija			Pred Mitterand. 19,51	Mitterand 0,00

Vir: Bailey, Sidney D. (1995): The United Nations, A Concise Political Guide. 3. izdaja, Macmillan Press, Ltd., London

V času republikancev je bil ameriški ne-južnoafriški veto uporabljen v 48 primerih, sprejetih pa je bilo 346 resolucij, kar predstavlja 13,87 odstotno stopnjo nasprotovanja. V obdobju demokratov pa je bil dan le en ameriški veto na nejužnoafriške osnutke in sprejetih skupno 262 nejužnoafriških resolucij, kar pomeni, da je bila stopnja nejužnoafriškega nasprotovanja demokratske stranke le 0,38 odstotna. Skleпам, da je bil vzorec glasovanja obeh strank glede nejužnoafriških problemov bistveno različen.

Z izjemo juga Afrike so britanski konzervativci dali v obravnavanem obdobju 15 vetov in podprli 352 resolucij v VS, kar pomeni, da so imeli 4,26 odstotno stopnjo nasprotovanja. V času laburistov ni London zavrnil nobenega osnutka resolucij in sprejel 256 resolucij, s čemer je dosegel 0-odstotno stopnjo nasprotovanja, kar nam pove, da je bila razlika v glasovanju med strankama bistveno različna.

Glede situacije na jugu Afrike pa je ameriška republikanska stranka dala v VS 15-krat veto na predlagane predloge resolucij in podprla sprejem 55 resolucij oz. je bila njena stopnja nasprotovanja 27,27 odstotna. V času vladavine demokratov pa so Američani za predloge resolucij glede juga Afrike uporabili veto v 3 primerih in sprejeli 20 resolucij, kar pomeni, da so se s 15,00 odstotno stopnjo nasprotovanja približali svojim tekmečem republikancem.

Britanski konzervativci so v zvezi z jugom Afrike z 20,75 odstotno stopnjo nestrinjanja zavrnil 11 predlogov in sprejeli 53 resolucij, medtem ko so laburisti zavrnil 6 osnutkov resolucij in sprejeli 22 resolucij, kar predstavlja 27,27 odstotno stopnjo nasprotovanja. Pri glasovanju britanskih strankah je opazno, da sta se stopnji nasprotovanja močno povečali, kadar so se v VS reševala južnoafriška vprašanja.

Južnoafriškim vprašanjem je Francija namenila v času desnih predsednikov vseh svojih 8 vetov in sprejela 41 resolucij, kar je zneslo 19,51 odstotno stopnjo nasprotovanja. Socialisti niso po svojem prevzemu oblasti l. 1981 nikdar dali veta, sprejeli pa so 34 južnoafriških resolucij, kar pomeni, da so imeli 0 odstotno stopnjo nasprotovanja.

Pri splošnem obnašanju Londona in Washingtona znotraj VS se je pokazalo, da so posebno ameriški republikanci vodili izrazito nekompromisno nejužnoafriško (kakor tudi južnoafriško) politiko, saj je bila njihova stopnja nasprotovanja kar več kot 36-krat večja od stopnje nasprotovanje demokratske stranke. Kadar je šlo za nejužnoafriška vprašanja, so bili tudi britanski konzervativci v VS bolj neuklonljivi kot njihovi tekmeci laburisti, ki, kot rečeno, niso nasprotovali resolucijam. Kljub temu pa britanski konzervativci niso imeli tako visoke stopnje nasprotovanja kot ameriški republikanci.

Popolnoma drugačna slika pa se je pokazala, ko je VS glasoval o južnoafriškem reševanju problemov, saj je stopnja nasprotovanja za obe državi, Britanijo in ZDA, v tem primeru močno narastla. Demokratska stranka, ki je sicer glasovala v VS zelo kooperativno, se je glede juga Afrike pokazala v popolnoma drugačni luči. Republikanci so svojo, že tako visoko stopnjo nasprotovanja, povečali dva-kratno (na 27,27 odstotkov), demokrati pa skoraj za 40-krat (15,00 odstotkov). Še veliko bolj opazno pa je stopnja nasprotovanja narastla v britanskem glasovanju v VS, saj so konzervativci dosegli 20,75 odstotno stopnjo nasprotovanja, kar je skoraj 5-krat toliko kot v ne-južnoafriških glasovanjih. Največje razliko stopnje nasprotovanja pa sem opazila pri laburistih, ki niso nikdar zavrnil osnutkov resolucije, ki so se nanašali na ostale dele sveta. Njihova stopnja nasprotovanja je poskočila iz 0 na 27,27 odstotno – kar jih je izenačilo z ameriški republikanci.

Tabela 5.4.2: Glasovanje zahodnih stalnih članic v Varnostnem svetu glede na vladajoče stranke

	St. neJA resolucij	St. JA resolucij	Skupno st. neJA resolucij	St. vetov na osnutke neJA resolucij	St. vetov na osnutke neJA resolucij	Skupno st. vetov na osnutke neJA resol.	St. JA resolucij	St. JA resolucij	Skupno st. JA resol.	St. vetov na osnutke JA resol.	St. vetov na osnutke JA resol.	Skupno st. vetov na osnutke JA resol.
ZDA												
	Republik.	Demokr.		Republik.	Demokr.		Republik.	Demokr.		Republik.	Demokr.	
Demokrati												
Republikanci												
Truman (1945-53)		98	98		0	0		0	0		0	0
Eisenhower (1953-61)	61		61	0		0	1		1	0		0
Kennedy, Johnson (1961-69)		96	96		0	0		6	6		0	0
Nixon, Ford (1969-77)	120		120	15		15	20		20	3		3
Carter (1977-81)		68	68		1	1		14	14		3	3
Reagan, Bush (1981-90)	165		165	33		33	34		34	12		12
SKUPNO	346	262	608	48	1	49	55	20	75	15	3	18
VELIKA BRITANIJA												
Laburisti												
Konzervativci	Konzerv.	Labur.		Konzerv.	Labur.		Konzerv.	Labur.		Konzerv.	Labur.	
Attlee (1945-51)		89	89		0	0		0	0		0	0
Churchill, Eden, Macmillan, Home (1951-64)	93		93	3		3	3		3	0		0
Wilson (1964-70)		84	84		0	0		6	6		0	0
Heath (1970-74)	58		58	8		8	11		11	0		0
Willson, Callaghan (1974-79)		83	83		0	0		16	16		6	6
Thatcher (1979-90)	201		201	4		4	39		39	11		11
SKUPNO	352	256	608	15	0	15	53	22	75	11	6	17
FRANCIJA												
				Pred Mitter.	Mitterand		Pred Mitter.	Mitterand		Pred Mitter.	Mitterand	
de Gaule, Pompidou, D'Estaign (1945-1981)				5		5	41		41	10		10
Mitterand (1981- 90)					3	3		34	34		0	0
SKUPNO						8	41	34	75	10	0	10

Na britanskem primeru se je pokazala izrazita zainteresiranost obeh strank za jug Afrike. Če upoštevamo, da je imel London drugače nizko stopnjo nasprotovanja v VS, sklepam, da so bili britanski interesi osredotočeni na dogajanje v bivši koloniji in gospodarski partnerici.

Drugače pa so glasovali Francozi. Ko pa so se reševala v VS južnoafriška vprašanja, so bili nepopustljivi v obdobju pred socialističnim Mitterandom, socialist pa so sprejeli vse resolucije. Skratka, Pariz je dal vsa veta glede juga Afrike pred Mitteranom, po zmagi prvega levo usmerjenega francoskega predsednika l. 1981 pa je bil francoski veto uporabljen trikrat, vendar le na predloge, ki so se nanašali na probleme v drugih delih sveta.

Statistično gledano trdim, da vzorec južnoafriških vetov in sprejemov resolucij ni različen med britanskimi konzervativci in laburisti (χ^2 je 0,23, stopnja svobode je 3). Prav tako trdim, da je vzorec ne-južnoafriških vetov in resolucij bistveno različen med konzervativci in laburisti (χ^2 je 6,72 pri stopnji svobode 3).

Enako trdim tudi, da pri ameriških republikancih in demokratih ni razlik glede južnoafriških vetov in resolucij (χ^2 je 0,78, stopnja svobode je 3), medtem ko so bistvene razlike med nejužnoafriškimi veti in resolucijami pri istih dveh strankah (χ^2 je 31,83 pri stopnji svobode 3; stopnja tveganja je enaka ali manjša od 1%).

5.5 STOPNJA NASPROTOVANJA POSAMEZNYM PREKRŠKOM JUŽNE AFRIKE

Zanimiva je bila primerjava med številom uporabljenih vetov na osnutke resolucij, ki so se nanašali na tri glavne prekrške JA: apartheid, ilegalno okupacijo Namibije in agresijo na sosednje države (glej tabelo 5.5.1). Pri kalkulacijah sem upoštevala le veta in resolucije, ki so se nanašali na specifičen prekršek.

Najnižjo 13,04 odstotno stopnjo nasprotovanja v VS so desegla glasovanja o predlogih resolucij, ki so se nanašale na agresijo JA na sosednje države. Druga, mnogo višja, je bila

68.00 odstotna stopnja nasprotovanja, ki je nastala s primerjavo vetov in sprejetih resolucij VS glede apartheida in dogajanj v sami JA. Daleč najvišja – kar 81,48 odstotna stopnja nasprotovanja pa je bila dosežena, ko je VS razpravljal o južnoafriški okupaciji Namibije.

Tabela 5.5.1: Resolucije, veta in stopnje nasprotovanja glede na tri prekrške Južne Afrike

	Apartheid	Namibia	Agresija	Članstvo	Skupno
Št. resolucij VS	25	27	23	0	75
Št. vetov ZDA	7	8	2	1	18
Št. vetov VB	7	8	1	1	17
Št. vetov Francija	3	6	0	1	10
Skupno št. vetov	17	22	3	3	45
Stopnja nasprotovanja v %	68.00	81.48	13.04		60.00

Vir: Bailey, Sidney D. (1995): The United Nations, A Concise Political Guide. 3. izdaja, Macmillan Press, Ltd., London

Če upoštevam povprečno uporabo veta treh zahodnih članic v primeru ne-južnoafriškega glasovanja (5.71 odstotkov), ugotavljam, da je bilo v primeru glasovanja o južnoafriški okupaciji Namibije povečana uporaba ameriškega, britanskega in francoskega veta kar 14-kratno višja.

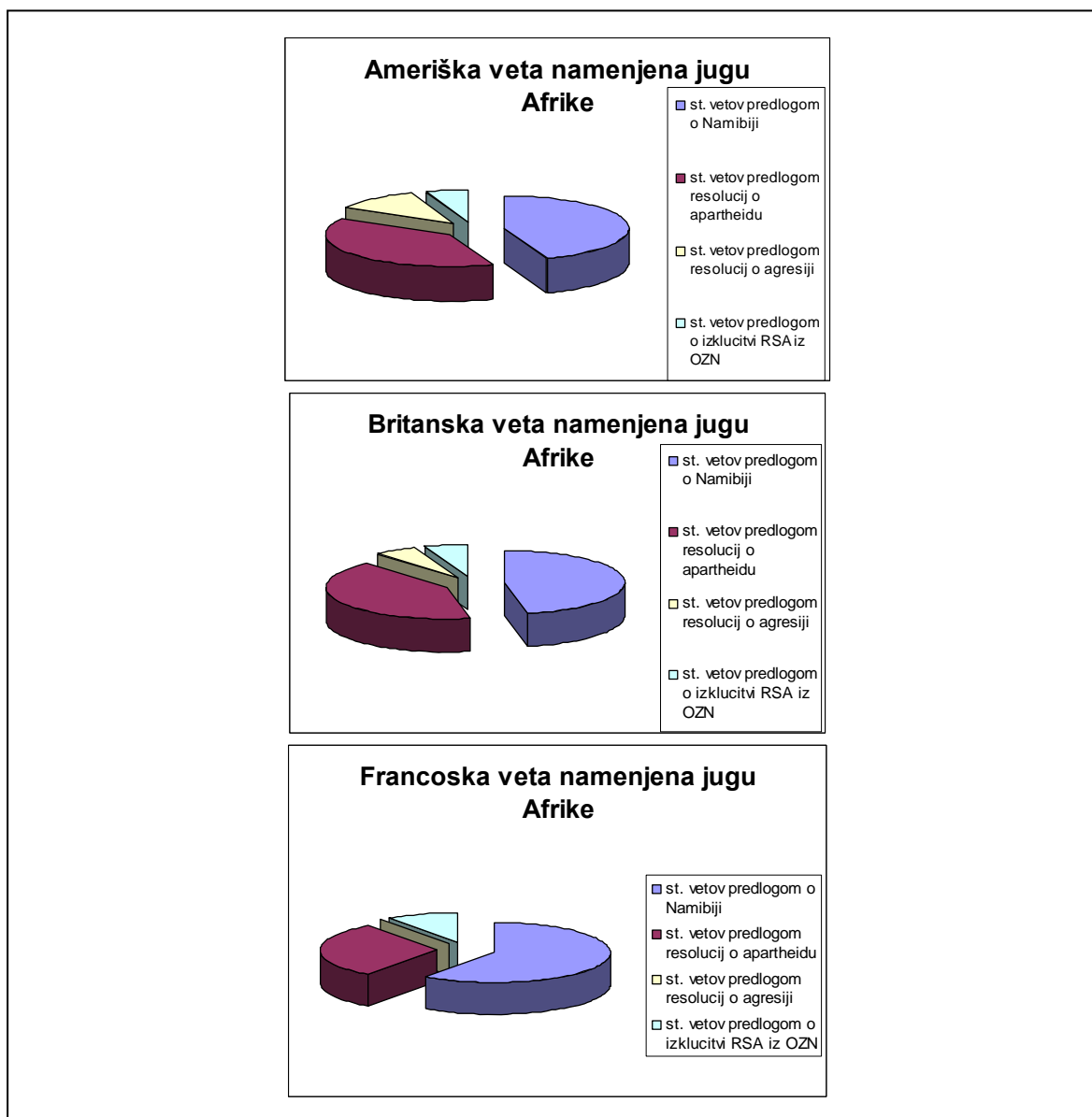
Skleпам, da bi bili interesi zahodnih sil bolj ogroženi z resolucijami o Namibiji in izključitvijo JA iz OZN kot pa z resolucijami, ki so se nanašale na agresijo Pretorije na sosednje države oz. celo na sam apartheid (glej sliko 5.5.1).

Postavljam trditev, da je bistveno različen vzorec vetov in resolucij glede na zgoraj omenjene prekrške JA (χ^2 je 14,24 pri stopnji svobode 7).

Na tem mestu bom še omenila enkratni predlog resolucije VS o izključitvi JA iz OZN, ki je izzval veto vseh treh zahodnih stalne članic. Na to temo ni bila sprejeta nobena resolucija in v tem primeru so zahodne stalne članice dosegle popolno stopnjo nasprotovanja.

Slika 5.5.1: Delež vetov vsake od zahodnih članic namenjen trem prekrškom Južne Afrike

Vir: Bailey, Sidney D. (1995): The United Nations, A Concise Political Guide. 3. izdaja, Macmillan Press, Ltd., London

6 SKLEP

Potrditve hipoteze moje diplomske naloge, da stalne članice VS niso naredile vsega v svoji moči, da bi preprečile probleme juga Afrike, sem oprla na raziskavo vzorcev njihovega glasovanja v VS OZN. Ugotovitve izhajajo iz primerjave stopenj nasprotovanja članic predlogom resolucij, ki so se nanašali na nejužnoafriško oz. južnoafriško tematiko.

Dognala sem, da sta se glede obnašanja pri sprejemanju južnoafriških predlogov resolucij v VS oblikovali dve skupini stalnih članic - zahodne države – ZDA, Velika Britanija in Francija - na eni strani in vzhodni – SZ in Kitajska - na drugi. Čeprav sta si bili vzhodni članici popolnoma različni v svojih stopnjah nasprotovanja ne-južnoafriškimi predlogom resolucij, saj je imela SZ najvišjo in Kitajska najnižjo stopnjo nasprotovanja, ju je družilo to, da ni nobena od njiju nikdar uporabila pravice do veta pri glasovanju o predlogih resolucij, ki so se nanašali na jug Afrike. Zato sklepam, da vzhodni stalni članici nista ovirali reševanja južnoafriških problemov v VS OZN.

Na drugi strani se je formirala skupina treh zahodnih zaveznic, Francije, Velike Britanije in ZDA. V petem poglavju diplomske naloge sem ugotovila, da so bile pri tej skupini bistvene razlike med stopnjama nasprotovanja kadar je VS razpravljala o južnoafriških oz. o nejužnoafriških predlogih resolucij. Zahodna skupina je bila tista, ki je dala vsa veta na predloge resolucij o JA. Od vseh zahodnih vetov danih v VS v obravnavanem obdobju, se jih je kar 40 odstotkov nanašalo na jug Afrike. Veta so bila izglasovana na predloge resolucij, ki so opredelili kateregakoli od prekrškov Pretorije – apartheid, ilegalno okupacijo Namibije oz. agresijo na sosednje države - po 39. členu UL in nameravali po VII. Poglavju UL uvesti obvezne ukrepe proti JA. Izjema je bila resolucija št. 418 iz leta 1977, ki je po VII. poglavju UL uvedla obvezni embargo na prodajo orožja in vojaškega materiala JA, ustavila licence za izdelavo orožja in vojaškega materiala ter prepovedala sodelovanje z režimom v Pretoriji pri razvoju in izdelavi nuklearnega orožja. Na osnovi tega trdim, da skupina zahodnih držav v VS ni bila zainteresirana, da bi OZN razrešila južnoafriške probleme in je z uporabo veta ovirala sprejemanje resolucij, ki bi uvedle obvezne ukrepe proti JA.

Tri zahodne članice so bile v svoji politiki do Pretorije v VS več ali manj enotne. Med njimi pa so vseeno obstajale določene razlike. Veto so navadno dajale v dvojčku ali trojčku razen samostojnega ameriškega za agresijo na Angolo. Francija po l. 1981 ni več nasprotovala predlogom resolucij z južnoafriško vsebino. Razlike med njimi so se pokazale v deležu vetov, ki ga je vsaka od njih namenila južnoafriškemu problemom. Čeprav so ZDA dale največje število južnoafriških vetov, je Washington namenil večino svojih vetov v tem obdobju drugim svetovnim problemom. Američani so uporabili nekaj več kot četrtino svojih vetov za južnoafriška vprašanja, medtem ko so jih Francozi in Britanci več kot polovico. Zato sklepam, da sta v primerjavi z ZDA imeli Francija in Velika Britanija manjše interese v ostalih delih sveta.

S primerjavo glasovanj vsake zahodne stalne članice o južnoafriških in nejužnoafriških predlogih resolucij kadar je bila na oblasti desno oz. levo usmerjena stranka sem ugotavljala, če je imela politična usmeritev vladajoče stranke vpliv na stopnjo nasprotovanja v VS. Ker sem za ameriški stranki ugotovila, da sta se njuni stopnji nasprotovanja v VS bistveno razlikovali, kadar je VS razpravljala o ne-južnoafriških predlogih resolucij, sem pričakovala podobni stopnji nasprotovanja tudi pri južnoafriškem glasovanju. Ugotovila pa sem, da so se v tem primeru razlike med stopnjama nasprotovanja strank močno zmanjšale. Na enak način sem vzporedila tudi glasovanje obeh vodilnih britanskih strank v VS. Laburisti, ki so bili za razliko od konzervativcev v VS izjemno kolaborativni glede nejužnoafriških predlogov resolucij, so po svoji stopnji južnoafriškega nasprotovanja presegli svoje domače tekmece konzervativce in se celo izenačili z ameriški republikanci. Če predpostavljam, da vsaka država članica glasuje v VS v skladu s svojimi interesi, sklepam, da so bili interesi teh dveh zahodnih sil na jugu Afrike zelo močni. Ne glede na svojo usmeritev sta obe britanski oz. obe ameriški stranki glasovali veliko bolj enotno o južnoafriških predlogih resolucij kot pa o predlogih, ki so zadevali druge dele sveta. Sklepam, da so bili ameriški in britanski interesi bolj relevantni za glasovanje o jugu Afrike kot pa usmeritev stranke na oblasti.

Drugačno situacijo sem ugotovila pri francoskem glasovanju pri katerem sem upoštevala le glasovanje o jugu Afrike. Za razliko od ameriških in britanskih strank, je bilo glasovanje popolnoma drugačno pod levimi oz. (večinoma) desnimi strankami. Do prihoda Miterranda na oblast je Francija v VS imela visoko stopnjo južnoafriškega nasprotovanja. Nasprotno

pa francoski socialisti niso nikdar nasprotovali predlogom resolucij o jugu Afrike. Za francosko glasovanje v VS tako ne morem izveči enakega sklepa, vendar predpostavljam možnost, da je usmeritev stranke na oblasti v Franciji imela močnejši vpliv na glasovanje o jugu Afrike kot pa v primeru Velike Britanije in ZDA.

Zadnja analiza vzorcev glasovanja zahodnih stalnih v VS pa se je nanašala na podporo Pretoriji glede treh prekrškov zaradi katerih je redno prihajala na dnevni red zasedanj VS: apartheida, ilegalne okupacije JZA oz. Namibije in agresije na sosednje države. Pri tem sem več ali manj zanemarila dejstvo, da so zahodne stalne članice s trojnim vetom ustavile predlog resolucije, ki je nameraval izključiti JA iz OZN in tako dale popolno podporo Pretoriji pri zagotovitvi njenega nadaljnjega članstva v OZN. Glasovanje o tem predlogu je bilo le enkratno dejanje, ki mu ni sledila nobena resolucija.

Ugotovila sem, da se je režim v JA lahko najbolj zanesel na podporo zahodnih stalnih članic v VS v svojem vztrajanju pri okupaciji Namibije, saj je bila stopnja nasprotovanja zahodnih sil v VS več kot 80 odstotna. Malo manj zanesljivo se je lahko Pretorija oprla na zaveznice glede politike apartheida, pri čemer je bila dosežena stopnja nasprotovanja skoraj 70 odstotna. Daleč najmanj simpatij – le 13 odstotno stopnjo nasprotovanja – pa je režim v JA dobil pri izvajanju agresije na sosednje države.

Če ponovno predpostavljam, da stalne članice uporabljajo moč veta za zaščito svojih nacionalnih interesov (in interesov svojih zaveznic), lahko sklepam, da bi bili interesi Francije, Združenega kraljestva in ZDA potencialno najbolj ogroženi s predlogi resolucij, ki so grozili Pretoriji zaradi okupacije Namibije in nekaj manj zaradi apartheida v sami JA.

Potrditev hipoteze diplomske naloge je skladna s povezavami zahoda z jugom Afrike, ki sem jih omenjala v prvih poglavjih.

- a. Zahodne članice so imele na jugu Afrike močne zgodovinske povezave in veliko populacijo priseljenih belcev, ki so izvirali večinoma iz zahodnih držav Evrope.
- b. Pretorija je bila pomembna zaveznica zahodnih sil v obeh vojnah, regionalna velesila, bivša britanska kolonija in kasneje članica Commonwealtha. Ker sta velesili po drugi

svetovni vojni v medsebojne ideološke in gospodarske konflikte potegnili tudi svoje zaveznice, se je hladna vojna razširila na vse kontinente. Izjemna geografska lega JA je predstavljala pomembno strateško interesno območje zahodnih sil in ključno oporno točko na jugu Afrike v boju proti komunizmu.

- c. Zadnje, vendar izjemno pomembno dejstvo, ki je prav tako skladno s potrditvijo hipoteze moje naloge, je ogromno naravno bogastvo JA in Namibije kakor tudi cenena črnska delovna sila. Oboje je privabljal pomembne ekonomske interese zahodnih sil. Gospodarsko povezavo med zahodnimi silami in Pretorijo nakazuje dejstvo, da so zahodne članice kljub temu, da so sprejele resolucijo, ki je uvedla obvezen embargo na orožje, v VS z vetom ustavile kakršenkoli predlog resolucije, ki je imel namen uvesti gospodarski embargo proti JA.

7 LITERATURA

1. Asmal, Kader, Louise Asmal in Ronald Suresh Roberts (1997): *Reconciliation Through Truth*. Cape Town: David Philip Publishers.
2. Bailey, Sidney D. (1995): *The United Nations, A Concise Political Guide*. London: Macmillan Press, Ltd..
3. Barber, James (1999): *South Africa in the Twentieth Century*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
4. Barrat, John C. (1988): South Africa and the International Community". V Michel Abbeldas in Alan Fisher (ur.) *A Question of Survival – Conversations with Key South Africans*. Johannesburg: Jonathan Ball Publishers.
5. Bučar, Bojko (1984): Namibija. V: Ernest Petrič (ur.): *Pravica narodov do samoodločbe*, 143–157. Ljubljana: Založba Obzorja.
6. Crawford, Neta C. in Audie Klotz (1999): *How Sanctions Work: Lessons from South Africa*. International Political Economy Series, Basingstoke.
7. Davis, Stephen P. (1991): Economic Pressure on South Africa: Does It Work. V George W. Shepherd, ml. (ur.): *Effective Sanctions on South Africa*, 1–24. New York: Greenwood Press.
8. Khan, Haider A.(1991): Multiplier and Structural Path Analysis of Trade Sanctions. V George W. Shepherd, ml. (ur.): *Effective Sanctions on South Africa*, 25–54. New York: Greenwood Press.
9. de Klerk, Frederik W.(1998): *The Last Trek – A New Beginning, The Autobiography*. London: Macmillan.
10. Klotz, Audie (1995): *Norms in International Relations: The Struggle against Apartheid*. New York: Cornell University Press.
11. Lester, Alan (1996): *A New Historical Geography of South Africa*. New York: Tauris Academic Studies.
12. Lešnik, Andreja (1987): *Politika apartheida ali ločen razvoj ras v Južni Afriki*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
13. Nanda, Ved P. (1991): Multilateral Sanctions against South Africa: A Legal Framework for Comprehensive Implementation. V George W. Shepherd, ml. (ur.): *Effective Sanctions on South Africa*, 1–24. New York: Greenwood Press.
14. Parsons, Anthony (1995): *From Cold War to Hot Peace, UN Interventions 1947-1994*. London: Penguin Group.

15. Patil, Anjali V.(1992): *The UN Veto in World Affairs 1946-1990: A Complete Record and Case Histories of the Security Council's Veto*. Sarasota, Florida: UNIFORMANSEL Publishers.
16. Singh, Harjinder (1992-1993): Impact of Sanctions and Armed Struggle on South African Economy. V *Africa Quarterly* 32 (1-4), 127-47.
17. *South Africa: The Sanctions Report* (1989). Prepared for the Commonwealth Committee of Foreign Ministers on Southern Africa. London.
18. United Nations (1994): *The United Nations and Apartheid 1948-1994*. The United Nations Blue Books Series, I. zvezek. New York: United Nations.
19. United Nations (1953): *Report of the United Nations Commission on the Racial Situation in the Union of South Africa*. Generalna skupščina, 18. zasedanje, priloga št. 16 (2505 in A/2505). New York.
20. *Ustanovna listina združenih narodov in statut meddržavnega sodišča* (1992). Ljubljana: Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo.
21. Welsh, Frank (2000): *A History of South Africa*. London: Harper Collins Publishers.
22. Wright, Sanford (1991): South Africa's Strategic Mineral Exports: An Analysis of the Feasibility of a United States Embargo. V George W. Shepherd, ml. (ur.): *Effective Sanctions on South Africa*, 55-64. New York: Greenwood Press.

INTERNETNI VIRI

1. WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia: *History of South Africa*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_South_Africa (15. maj 2007).
2. *Splošna deklaracija človekovih pravic*, sprejeta in razglašena z resolucijo Generalne skupščine 217 A (III), 10. decembra 1948. Dostopna na <http://www.unhchr.ch/udhr/lang/slv.htm> (15. maj 2007).